

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ,
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І МИСТЕЦТВА**

Кафедра дошкільної освіти

Магістерська робота

**ГЕОКЕШИНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ
ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала: студентка II курсу ОС «магістр»

Галузь знань: 01 – Освіта/Педагогіка

Спеціальність: 012 «Дошкільна освіта»

(денна форма навчання)

Демешева Світлана Сергіївна

Керівник: док.пед.наук, доцент

Ніколаєску Інна Олександрівна

Рецензент: канд.пед.наук, ст.викладач

Лугіна Олена Віталіївна

Черкаси – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	8
1.1. Дослідницькі вміння дітей молодшого шкільного віку: аналіз психолого-педагогічних джерел	8
1.2. Особливості розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку	15
1.3. Психолого-педагогічні умови розвитку дослідницької діяльності дітей молодшого шкільного віку	21
Висновки до першого розділу.....	31
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ГЕОКЕШИНГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ	32
2.1. Загальна характеристика геокешингу	32
2.2. Геокешинг: психолого-педагогічні особливості застосування із дітьми молодшого шкільного віку	37
Висновки до другого розділу.....	43
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ ГЕОКЕШИНГУ В РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ ШКІЛЬНОГО ВІКУ	45
3.1. Аналіз стану розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку	45
3.2. Методичні рекомендації використання геокешингу щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку	60
Висновки до третього розділу.....	73
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80
ДОДАТКИ.....	92

ВСТУП

Актуальність дослідження. У зв'язку з модернізацією змісту сучасної початкової освіти зростає роль особистості дитини молодшого шкільного віку як найвищої соціальної цінності, адже дитинство – це період спонтанного, інтуїтивного пошуку сфери творчості, у якій індивід може себе всебічно реалізувати.

Дитинство є важливим віковим періодом розвитку розумових здібностей, дослідницьких умінь, творчих нахилів, цінностей формування характеру індивіда. На цьому етапі здійснюються активні психічні новоутворення, набувається пізнавально-інтелектуальний досвід, виховуються художньо-естетичні почуття, моральні якості, реалізується прагнення до дослідницького пошуку, з'являються перші творчі прояви особистості.

У законі України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Державному стандарті початкової освіти та інших нормативно-правових документах говориться про забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини, її фізичного і психічного здоров'я, виховання ціннісного ставлення до природного й соціального довкілля, до самої себе, формування механізмів соціальної адаптації та творчого втілення в умовах життя в товаристві незнайомих дітей і дорослих. Початкова освіта як перша ланка має гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал, орієнтуватися на загальнолюдські й національні цінності. Отже, сьогодні як ніколи раніше, існує нагальна проблема набуття різних видів компетенцій дитиною молодшого шкільного віку, що може відбуватися у різних видах діяльності (навчальній; руховій; природничій; предметній; ігровій; образотворчій, музичній, театральній, літературній; сенсорно-пізнавальній; мовленнєвій; соціокультурній та інших) і вимагає практичного засвоєння дитиною системи знань про себе та довкілля, моральних цінностей, уміння

доречно застосовувати набуту інформацію. Життєво компетентний школяр поводить самостійно і конструктивно в різних соціальних і життєвих ситуаціях.

Відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту» вимоги до рівня розвиненості, вихованості, навченості дітей молодшого шкільного віку визначаються Державним стандартом початкової освіти України

Проаналізувавши нормативно-правові документи, що стосуються початкової освіти, можна констатувати, що головним замовленням держави лишається замовлення на навчання та виховання освіченої, культурної, самостійної людини. Адже в майбутньому найважливішим для неї буде вміння жити в суспільстві, відповідати морально-етичним, соціальним законам, вміти спілкуватися та бути культурною людиною. У самостійний аспект виокремлюється формування початків і розвиток мовленнєвої культури, закладання основ дослідницьких умінь, інтелектуальної та міжособистісного спілкування.

Молодший шкільний вік – особливий період розвитку дитини. Саме в цьому віці виникає внутрішнє психічне життя і внутрішня регуляція поведінки. Це внутрішнє життя виявляє себе в здатності діяти щодо загальних понять, в уяві дитини, у довільній поведінці, у змістовному спілкуванні із дорослими та однолітками. Вченими доведено, що саме в цьому віці дитина активно пізнає навколишній світ, дуже сприйнятлива до освітнього впливу. У період молодшого шкільного віку закладаються основи активного пізнавального ставлення до дійсності. Дитина робить перші самостійні дослідження і відкриття, переживає радість власних можливостей. Початкова освіта покликана забезпечити саморозвиток і самореалізацію дитини, сприяти розвитку дослідницької активності та ініціативи дошкільника.

Дослідницька діяльність у молодшому шкільному віці є своєрідним внутрішнім генератором, рушійною силою саморозвитку, самовдосконалення кожної особистості, яка сприяє актуалізації внутрішнього потенціалу дитини в

майбутньому. Тому багато педагогів, психологів присвятили свої дослідження саме цьому аспекту розвитку людини. Слід зазначити, що саме в цьому віці створюються важливі передумови для цілеспрямованого розвитку дослідницької активності дітей (М. М. Под'яков, І. С. Фрейдкін, О. М. Д'яченко). Становленню пізнавальних інтересів дітей присвячені праці Л. М. Маневцової, Н. К. Постнікова, М. Л. Семенової.

Розвиток продуктивної (Т. С. Комарова, Н. П. Саккулина, Н. А. Ветлугіна) і творчої діяльності (Д. Б. Богоявленська, А.М. Матюшкін, Н.Б. Шумакова) є умовою становлення, самопізнання й розвитку особистості.

Становлення елементарного планування і прогнозування (Г. І. Вергелес, О. П. Гнетецька, Л. А. Регуш) дозволяє в майбутньому вирішувати надскладні завдання. Результати наукових пошуків учених І. Беха, Г. Беленької, А. Богуш, Т. Гурковської доводять, що діти молодшого шкільного віку, на відміну від підлітків і дорослих, здатні до різноманітних видів дослідницької діяльності. Водночас педагоги з тривогою зазначають, що «блокування діяльнісного потенціалу в дитинстві відбивається негативними і здебільшого непередбачуваними наслідками в подальшому житті» [8, с. 36-43]. Все це створює реальну основу для розвитку дослідницьких умінь молодшого школяра і вдосконалення його пізнавальної активності.

Розвиток дослідницьких умінь і навичок у дітей молодшого шкільного віку – одна з актуальних проблем сучасності. Щоб уникнути розвитку у молодших школярів інтелектуальної пасивності, необхідно розвивати у них продуктивні форми мислення. Чим вона різноманітніша і інтенсивніша, тим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше і більш повноцінно вона розвивається. Дослідницькі вміння досить легко інтегруються у багатьох видах дитячої діяльності.

Незважаючи на наявність праць, присвячених дослідженням дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, актуальним залишається питання розвитку цих умінь за допомогою сучасних інноваційних методик. Це і

зумовило вибір теми магістерської роботи «**Геокешинг як засіб розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку**».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати доцільність застосування геокешингу як засобу розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку.

Відповідно до зазначеної мети були поставлені такі **завдання**:

1. На підставі аналізу теоретичних джерел і педагогічного досвіду визначити сучасні тенденції розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку.
2. Визначити їх критерії та показники.
3. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити психолого-педагогічні умови застосування геокешингу як засобу розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку.
4. Розробити методику організації геокешингу із дітьми молодшого шкільного віку для розвитку дослідницьких умінь.

Об'єкт дослідження – процес формування дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку із використанням елементів геокешингу.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови формування дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку із використанням елементів геокешингу.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань використовувався комплекс методів дослідження, які є адекватними об'єкту і предмету дослідження: *загальнотеоретичний* (аналіз психолого-педагогічної, науково-методичної, довідково-енциклопедичної літератури і нормативних документів з проблеми дослідження, проектування процесу розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, вивчення особливостей використання геокешингу в цьому віці); *емпіричний* (бесіда, вивчення, аналіз, узагальнення досвіду, спостереження, анкетування), *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний, контрольний) для перевірки ефективності

окреслених психолого-педагогічних умов розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку із використанням елементів геокешингу.

Теоретичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: уточнено поняття «пізнавальний інтерес», «дослідницькі уміння дітей молодшого шкільного віку», «геокешинг»; обґрунтовано важливість реалізації психолого-педагогічних умов щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку із використанням елементів геокешингу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у застосуванні вчителями, батьками, найближчим оточенням дитини запропонованої методики використання геокешингу як засобу щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку. Результати досліджень можуть бути застосовані в закладах освіти I ступеня, позашкільних закладах та активно використовуватися педагогами, методистами.

Структура та обсяг магістерської роботи: магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ І

РОЗВИТОК ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

1.1 Дослідницькі вміння дітей молодшого шкільного віку: аналіз психолого-педагогічних джерел

Молодший шкільний вік у житті кожної людини характеризується особливою чутливістю до засвоєння навколишньої дійсності; активністю дитини – обстежувати, пізнавати, досліджувати. З великою цікавістю і захопленням діти беруть участь у різноманітній дослідній роботі, проявляючи допитливість і бажання експериментувати. Тому дослідницька активність, за визначенням В. У. Кузьменко, – природний стан дитини, який породжує дослідницьку поведінку і створює умови для того, щоб психічний розвиток дитини спочатку розгортався як процес саморозвитку [61, с. 23]. Пошукова активність дитини, яка навіть може проявитися спонтанно, в спеціально організованих умовах може призвести до появи психічного новоутворення, яке називають дослідницькими вміннями [61, с. 25].

Проблема розвитку в дітей дослідницьких умінь і навичок у світлі останніх освітянських реформ стала досить актуальною в наш час.

Сучасна педагогіка при трактуванні понять «вміння» та «навички» дотримується визначень, наведених в Педагогічному енциклопедичному словнику: «Навичка, дія, сформовані шляхом повторення та характеризуються високим ступенем засвоєння та відсутністю поелементної свідомої регуляції та контролю». «Вміння – освоєні людиною способи виконання дій, що забезпечуються сукупністю набутих знань і навичок» [35, с. 156].

На відміну від навичок, вміння можуть утворюватися й існувати без спеціальних вправ для виконання будь-яких дій, вони спираються на знання та навички, набуті раніше, при виконання дій, подібних до даних.

Проблема розвитку дослідницьких умінь дитини здавна привертала увагу вчених. Підготовка дитини до здійснення дослідницької діяльності, пошук ефективних засобів розвитку дослідницьких умінь молодших школярів стають найважливішими завданнями сучасної освіти і одночасно представляють собою одну з найбільш актуальних проблем як в теорії, так і в практиці початкової освіти.

У сучасній педагогічній науці проблема розвитку дослідницьких умінь і навичок на різних щаблях навчання розглядається в якості пріоритетної задачі.

У Державному стандарті початкової освіти, зазначено, що пізнавальна активність дитини «виявляється через інтерес до довкілля та самої себе, сприйняття предметів, об'єктів, людей, подій. Дитина має бути спостережливою, кмітливою, допитливою, вміло використовувати побачене і почуте раніше, робити спроби самостійно доходити висновків. Знаходить нове у знайомому та знайоме в новому; радіє зі своїх відкриттів. Надає перевагу новим, незнайомим завданням, що потребують розумових зусиль. Планує свою пізнавальну діяльність, втілює її на практиці; змінює, в разі необхідності, свої плани, поведінку. Виявляє інтерес до дослідництва, експериментує з новим матеріалом; за допомогою моделей матеріалізує математичні, логічні, часові відношення, використовує умовно-символічні зображення тощо» [3].

Згідно досліджень психологів, однією з базових, фундаментальних особливостей психіки людини є пошукова активність і прагнення досліджувати навколишній світ [28, с. 29-30]. Дане прагнення універсальне та проявляється в дослідницькій поведінці. Дослідницьку поведінку можна спостерігати у всіх сферах життя, вона притаманна всім видам діяльності. В процесі набуття когнітивного та соціального досвіду дослідницька поведінка є дієвим інструментом учіння, вдосконалення пізнавальних функцій усіх рівнів. Особистісний розвиток і саморозвиток індивіду також мають у своїй основі дослідницьку поведінку.

Факт існування дослідницької поведінки людству відомий давно, ще давньогрецький філософ Сократ вперше звернувся до досліджуваної проблеми. Він став автором методу, який згодом був названий «сократівський діалог» або «бесіда Сократа». Сутність даного методу полягала в тому, щоб за допомогою запитань, підібраних певним чином, вести діалог, при цьому шукати істинну відповідь і тим самим йти від невизначених уявлень до логічно ясного з'ясування суті обговорюваного предмета [102].

Як відмітив згодом дослідник М. Г. Ярошевський [44, с. 22], у методиці Сократа були закладені ідеї, які з часом зіграли визначальну роль у психологічних дослідженнях мислення. По-перше, робота думки ставилася залежно від завдання, що створює перешкоду для її звичного плину. Таким завданням ставала система запитань, яку пропонував один співрозмовник для іншого, чим пробуджував розумову активність. По-друге, ця активність спочатку носила характер діалогу. Саме ці особливості стали в ХХ столітті головними орієнтирами експериментальної психології мислення.

У науковому плані досліджувана проблема актуалізувалася в кінці ХІХ – на початку ХХ століття, у зв'язку з розробкою теорії вищої нервової діяльності, основоположником якої був І. П. Павлов, який заклав фундамент вивчення фізіологічних основ психічних явищ.

І. П. Павлов вказував на те, що серед безумовних рефлексів (їжі, страху/обережності, оборони) є рефлекс пізнання або рефлекс «що це таке?» [78, с. 123]. Науковець доводить, що цей рефлекс є одним із найдавніших, основних рефлексів, без яких життя тварини чи людини було б неможливим.

За І. П. Павловим, рефлекс пізнання – це реакція ознайомлення живої істоти із навколишнім середовищем, змінами у ньому чи новими подразниками. Дослідник писав також про те, що ця «безкорислива допитливість» має самостійне спонукальне значення: вона виводиться з інших мотивів, інколи несвідомих [78, с. 125].

Модернізація освітньо-виховного процесу в сучасних освітніх закладах визначає необхідність звернення педагогів і психологів до проблем дослідницької поведінки. В галузі педагогічної психології дослідницьку діяльність розглядають як один з ефективних інструментів, що дозволяє трансформувати процес розвитку особистості в процес саморозвитку.

У педагогіці вже накопичено значний досвід у формуванні дослідницьких умінь у дітей. Можна визначити такі напрямки у вивченні цього питання:

- їх ототожнення з дослідницькою активністю дитини – коли дослідницькі вміння розглядаються як показники розвитку дослідницької активності, як форми її зовнішнього вираження (О. Л. Богініч, Н. Є. Веракса) [15];
- виділення їх у самостійний об'єкт – дослідницькі здібності розглядаються як результат взаємодії трьох відносно автономних складових – пошукової активності, дивергентного і конвергентного мислення (О. П. Аматыєва, О. І. Савенков, С. А. Саяпіна) [1; 95; 98];
- їх розгляд у рамках вивчення проблеми формування дослідницької поведінки дітей молодшого шкільного віку – коли дослідницькі вміння визначаються як спеціальні вміння, необхідні для організації дослідницького пошуку (О. М. Подд'яков) [85].

О. І. Савенков під загальними дослідницькими вміннями розуміє вміння бачити проблеми, ставити питання, давати визначення поняттям, висувати різні гіпотези, класифікувати, проводити експерименти і спостереження, робити висновки, працювати з текстом, структурувати, захищати і доводити свої ідеї [95, с. 2-3].

Такі важливі характеристики дивергентного мислення, як продуктивність, оригінальність, гнучкість мислення, здатність до розробки ідей є абсолютно невід'ємними складовими дослідницької поведінки. Однак у ситуаціях, що потребують дослідницької поведінки, пошукової активності та дивергентного мислення, вони не є корисні без високорозвиненого конвергентного мислення, оскільки воно пов'язано зі здібностями розв'язувати проблеми на основі

логічних алгоритмів через аналіз та синтез, що принципово важливо на етапах вироблення суджень та висновків [95, с. 4].

Дослідницька активність молодшого школяра може бути розглянута як самостійна, ініціативна діяльність, яку дитина використовує для пізнання нових для неї властивостей і якостей об'єктів навколишнього світу, наполегливого пошуку розв'язання та значущих для неї проблем (О. М. Подд'яков, О. Л. Князева, Н. Є. Веракса) [85, с. 35-39].

Аналіз досліджень показує, що дослідницька активність дитини проявляється у:

- спрямованому інтересі до певних проблем або об'єктів, що задовольняється за допомогою експериментування;
- умінні на основі аналізу вихідного стану проблеми висунути припущення її можливого розв'язання;
- активному прагненні знайти спосіб розв'язання проблеми;
- наполегливості дослідницького пошуку та бажанні його продовжити, незважаючи на результат;
- здатності аналізувати та оцінювати результати експериментування та вносити корективи у дослідження;
- збереженні інтересу до подальшого дослідницького пошуку [10, с. 56].

Формування дослідницьких умінь закладає основу для розвитку у дитини позиції «маленького дослідника», «маленького ученого». С. Л. Рубінштейн вказував, що для дітей молодшого шкільного віку абсолютно природно розвиватися, формуватися, змінюватися у процесі дослідницької діяльності [92, с 45].

О. І. Савенков помічав, що «для дитини природніше і тому набагато легше пізнавати нове, проводячи власні дослідження – спостерігаючи, ставлячи експерименти, роблячи на їх основі власні судження і умовиводи, ніж отримувати вже здобуті кимось знання, «у готовому вигляді». У цьому випадку вчені підкреслюють не лише важливість організації дослідницької діяльності з школярами, але і на її необхідності [95, с 5].

У своїх дослідженнях О. М. Подд'яков звертає увагу на вивчення проблеми формування дослідницької поведінки молодших школярів. Як зазначає педагог, дослідницька поведінка – це універсальна характеристика людської діяльності, що пронизує інші види діяльності. Вона виконує важливі функції у розвитку пізнавальних процесів різних рівнів: у надбанні соціального досвіду, під час соціального становлення та розвитку особистості в цілому. Поняття дослідницької поведінки знаходиться поряд з такими фундаментальними поняттями, як «інтелект» та «творчість». Особливу роль дослідницька поведінка відіграє в оволодінні новими, маловивченими галузями та видами діяльності [85, с. 67].

Слідуючи науковим експериментам О. М. Подд'якова, можна виділити такі дослідницькі вміння:

- цілеспрямовано розглядати предмети та аналізувати їх;
- порівнювати однорідні предмети, виділяючи в них спільне та відмінне, а також робити узагальнення;
- ставити запитання з метою знаходження рішення дослідницької задачі;
- здійснювати розумове планування власної дослідницької діяльності [85, с. 70-73].

Задача розвитку в сучасних молодших школярів дослідницьких умінь і навичок теоретично може вирішуватися різними шляхами, з опорою на різноманітні варіанти дослідницької поведінки людини. В сучасному світі дослідницький пошук проводять різні категорії людей. Найбільш пророблений підхід до дослідження навколишнього пропонує теорія та практика наукової діяльності. Тому однієї з важливих задач навчання сучасної дитини є озброєння її спеціальними знаннями, вміннями та навичками необхідними для самостійного наукового пошуку.

Цікавою у цьому плані є концепція Дж. Рензулі в теорії та практиці освітнього процесу «модель збагачення навчання» [91, с. 214-242], яка включає три рівня «збагачення»:

- загальна орієнтовна діяльність;
- уміння та навички, які базуються на вищих розумових процесах;
- вищий рівень діяльності, самореалізація.

На рівні загальної орієнтованої діяльності відбувається знайомство дітей із різноманітними галузями та предметами, вивчення яких можуть їх зацікавити. У результаті розширюється коло інтересів у особистості та формується уявлення про те, що її цікавить чи щоб вона хотіла вивчати.

Наступний крок це обрання певної сфери діяльності. Вміння та навички, вищі розумові процеси орієнтовані на спеціальний розвиток емоційних і розумових процесів вищого рівня. Формування вмінь і навичок, необхідних для вирішення широкого кола проблем.

Вищий рівень діяльності, самореалізації орієнтує на проведення самостійних досліджень і вирішення творчих задач (індивідуально та в малих групах), задоволення специфічних пізнавальних потреб, що спливають в інтелектуальному розвитку дітей.

Однією з важливих умов навчання та виховання дітей є їх залучення до творчої та дослідницької роботи. Дж. Рензуллі зазначає, що запропонована ним модель допускає як послідовне чергування виділених рівнів, так і самостійне використання кожного незалежно від попереднього чи наступного.

Таким чином, провівши аналіз психолого-педагогічної літератури із зазначеної теми, можна зробити такі висновки: дослідницькі уміння людини – це вміння бачити проблеми, ставити запитання, давати визначення поняттям, здатність припускати, класифікувати, проводити експерименти і спостереження, робити висновки, працювати з текстом, структурувати матеріал, захищати і доводити свої ідеї. Формування таких вмінь може починатися із самого раннього віку, а розвиток – у дошкільному.

1.2 Психолого-педагогічні умови розвитку дослідницької діяльності дітей молодшого шкільного віку

Мислення молодшого школяра відрізняється від мислення старшої дитини чи дорослого, воно досить своєрідне. Маленька дитина – реаліст, для неї реально все, що існує. Тому їй інколи важко розрізнити фантазії і реальність.

Дитина молодшого шкільного віку – егоцентрична, тому що ще не вміє бачити ситуацію очима «іншого», а завжди оцінює її зі своєї точки зору. Такій дитині властиві анімістичні уявлення: всі навколишні предмети здатні думати і відчувати так, як і вона сам.

Розглядаючи різні предмети, як правило, дитина виділяє певну ознаку (яскравий колір, величину, об'єм тощо) і, орієнтуючись на неї, оцінює предмет у цілому. Її цікавлять результати дії, проте вона ще не вміє простежувати процес досягнення цього результату. Вона думає про те, що є зараз, або про те, що буде після цього моменту, але ще не здатна зрозуміти, як було досягнуто те, що вона бачить.

Пізнавальні процеси (сприйняття, пам'ять, мислення, уява) входять як складова частина в будь-яку людську діяльність і забезпечують ту чи іншу її ефективність. Пізнавальні процеси дозволяють людині намічати заздалегідь мету, план і зміст майбутньої діяльності, програвати в умі хід цієї діяльності, свої дії і поведінку, передбачати результати своїх дій і керувати ними в міру виконання. Коли говорять про загальні здібності людини, то також мають на увазі рівень розвитку і характерні особливості її пізнавальних процесів, бо, чим краще розвинені у людини ці процеси, тим здібнішим вона є і більшими можливостями володіє [25, с. 47-52].

Людина народжується із досить розвиненими задатками до пізнавальної діяльності, проте пізнавальні процеси немовля здійснює спочатку несвідомо, інстинктивно. Йому ще належить розвинути свої пізнавальні можливості, навчитися керувати ними. Тому рівень розвитку пізнавальних можливостей людини залежить не тільки від отриманих при народженні задатків (хоча вони

відіграють значну роль у розвитку пізнавальних процесів), але в більшій мірі від характеру виховання дитини у перших соціальних інститутах: сім'ї, родині, дитячому садку, від власної її діяльності з саморозвитку своїх інтелектуальних здібностей.

Пізнавальні процеси здійснюються у вигляді окремих пізнавальних дій, кожна з яких представляє собою цілісний психічний акт, що складається нероздільно з усіх видів психічних процесів. Але одна із них, зазвичай, є головною, провідною, визначальною. Тільки в цьому сенсі можна розглядати окремо такі психічні процеси, як сприйняття, пам'ять, мислення, уяву [25, с 53].

Удосконалення чуттєвого сприйняття дитини пов'язано, по-перше, з умінням краще використовувати свої сенсорні апарати. По-друге, істотну роль грає уміння більш освідомлено тлумачити чуттєві дані, що пов'язано із загальним розумовим розвитком дитини.

У молодшого школяра процес засвоєння є мимовільним, він запам'ятовує «між іншим», ніби матеріал як би сам по собі «осідає» у його пам'яті [25, с. 54]. Запам'ятовування – не мета, а мимовільний продукт активності дитини. Дитина повторює, зосереджує увагу або вимагає повторення розповіді, яка її зацікавила, проте не для того, щоб її запам'ятати, а тому, що їй це цікаво, і в результаті – відбувається процес запам'ятовування. Запам'ятовування, як правило, відбувається на базі гри, як основного типу діяльності дітей молодшого шкільного віку.

Дитяча уява також спочатку проявляється і формується в грі, а також за допомогою таких видів діяльності, як ліплення, малювання, спів, читання тощо. Власне творчі і навіть комбінаторні моменти в уяві спочатку не настільки значні, вони розвиваються в процесі загального розумового розвитку дитини. Розвиток пізнавальної потреби йде неоднаково в різних дітей. У одних вона виражена дуже яскраво і має, так би мовити, «теоретичний» напрям. У інших вона більше пов'язана з практичною активністю дитини. Звичайно, така різниця обумовлена, перш за все, заняттями, які проводяться із дітьми [27, с 76].

Слід зазначити, що в розвитку пізнавальних інтересів дітей молодшого шкільного віку існують дві основні лінії:

- *поступове збагачення досвіду дитини*, насичення цього досвіду новими знаннями та відомостями про навколишній світ, що і викликає пізнавальну активність школяра. Чим більше перед дитиною відкривається сторін навколишньої дійсності, тим більші її можливості для виникнення і закріплення стійких пізнавальних інтересів.
- *поступове розширення і поглиблення пізнавальних інтересів* всередині однієї і тієї ж сфери діяльності. При цьому кожному віковому етапу притаманна своя інтенсивність, ступінь вираженості, змістова спрямованість пізнання.

Відомо, що в педагогіці і дитячій психології впродовж десятиліть панувала установка Ж. Піаже, згідно якої здібність до абстрактного мислення з'являється у людини в 10-12 років, а до цього дитина мислить конкретно-перцептивно і афективно [28, с. 30]. Тому навчальні програми мали враховувати цей природний генетичний поріг і не нав'язувати дітям того, що вони за своєю природою не в змозі робити.

Проте у 70-х рр. ХХ ст. ця установка Ж. Піаже стала піддаватися критиці і віковий поріг формування дослідницьких умінь став знижуватися. Чималу роль тут зіграли дані психології і когнітивних наук про важливість саме в ранній період напрацьовувати і тренувати різноманітні розумові і поведінкові навички, зокрема навички мислити за допомогою абстрактних категорій.

Наприклад, М. Ліпман виходить з того, що у процесі розвитку інтелекту немає різких якісних стрибків, коли здатність до абстрактного мислення присутня і у дитини молодшого віку, а афективно-перцептивне сприйняття світу неможливе без мислення «вищого порядку». Тому абстрактні міркування цілком доступні мисленню дітей і в молодшому шкільному віці, а проблема тут полягає в тому, як і в якій формі навчати дітей абстрактному мисленню [28, с. 31].

Тому дослідження останніх років доводять, що діти молодшого шкільного віку можуть розвивати дослідницькі уміння.

Діти 6-7-ти років. Молодший школяр починає активно пізнавати «великий світ». У основі дитячого ціннісного ставлення до світу знаходяться такі етичні норми, як дбайливість, доброта, гуманність, співчуття, повага та ін. Діти вже можуть на початковому рівні систематизувати накопичену чи отриману інформацію, за допомогою логічних операцій установлюють зв'язки і залежності, розташування в просторі і в часі. Наприклад, весна змінює зиму, понеділок настає за неділею, листочки на дереві спочатку зеленіють, потім жовтіють/червоніють і опадають тощо.

Розвивається знаково-символічна функція свідомості, тобто вміння використовувати знаки для позначення дій, ознак, побудови моделі логічних відносин між поняттями. Вивчаючи різні об'єкти, події, явища дитина вчиться не лише аналізувати і порівнювати, але і робити висновки, з'ясовувати закономірності, узагальнювати і конкретизувати, упорядковувати і класифікувати уявлення та поняття. У неї з'являється потреба ствердитися у своєму ставленні до навколишнього світу шляхом творення [25, с. 79].

У цьому віці процес пізнання передбачає змістове упорядкування інформації (весь світ – це система, в якій все взаємопов'язане). Розуміння взаємозв'язку всього того, що відбувається в нашому світі, є одним із основних моментів побудови дитиною елементарної цілісної картини шляхом зіставлення, узагальнення, міркування і вибудовування гіпотетичних висловлювань, елементарних умовиводів, передбачень можливого розвитку подій [25, с. 83].

У молодшому шкільному віці діти граються в різні ігри з правилами, які, в силу їх вищезначеної специфіки, дозволяють дитині задовольняти актуальні для неї в цьому віці потреби, адаптуватися до навчання в школі. У дидактичних іграх відбувається внутрішнє наповнення простору гри особистісними мотивами і переживаннями школяра, усвідомлення ним власної поведінки, її оцінка згідно з правилами, усвідомлення дитиною себе в якості

гравця, оцінювання своїх дій у грі та результату гри. Це призводить до активного розвитку саморегуляції ігрової поведінки. Також у ціннісно-смысловій сфері молодшого школяра відбуваються істотні зміни: поряд з особистими мотивами виникають і соціальні мотиви, бажання вчитися, пізнавати щось нове, отримувати високі оцінки і похвалу від оточуючих, формується підпорядкованість мотивів.

Отже, протягом молодшого шкільного віку дитина безпосередньо включається в оволодіння способами цілеспрямованого пізнання і перетворення світу через освоєння умінь:

- постановка мети і планування;
- прогнозування можливих ефектів дії;
- контроль над виконанням дій;
- оцінка результатів і їх корекція [31, с. 21].

Відомо, що джерелом пізнавальної активності є пізнавальна потреба. І процес задоволення цієї потреби здійснюється як пошук, що направляється на виявлення, відкриття невідомого і його засвоєння.

Таким чином, у розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку наявні такі етапи:

- освоєння способів дослідних умінь в процесі життєдіяльності школярі обов'язково придбавають досвід, який обумовлює особливість і унікальність їхнього життя;
- у досвіді дітей молодшого шкільного віку можуть бути і творчі елементи, елементи переживання, ставлення до себе, оточуючих людей, навколишнього світу. Всі ці елементи складають досвід дитини із життєво важливих і необхідних для неї навичок, умінь і ставлень.

1.3 Психолого-педагогічні умови розвитку дослідницької діяльності дітей молодшого шкільного віку

Саме природна допитливість дітей обумовлює їх навчання. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що діти молодшого шкільного віку можуть розуміти причини деяких простих явищ і здатні до елементарних логічних міркувань у тому разі, якщо завдання спираються на спостереження або практичну діяльність. На цьому положенні наголошував і український класик педагогіки В. Сухомлинський: «Дитина мислить образами. Це означає, що, слухаючи розповідь вчителя про подорож краплинки води, вона малює у своїй уяві й сріблясті хвилі вранішнього туману, і темну хмару, і гуркіт грому, і весняний дощ. Що яскравіші в її уявленні ці картини, то глибше осмислює вона закономірності природи» [103, с. 35].

У результаті дослідницької діяльності у дітей формуються елементарні навички пошукової роботи, посилюється інтерес до явищ живої і неживої природи, активізується самостійна розумова діяльність.

Пошуково-дослідницька діяльність найближче підводить дитину до проблеми, а винагородою за активність та допитливість школярів є їх самостійні «відкриття» у світі природи. Адже під час досліду дитина сама розв'язує пізнавальне завдання за допомогою наявних у неї знань, умінь і навичок, виконуючи різні перетворюючі дії. У результаті дослідження знаходить правильні шляхи розв'язання проблеми, а також подібних завдань із варіативністю змісту й ознак. Об'єкт пізнання при цьому постає перед дитиною в різних зв'язках, співвідношеннях зі спорідненими об'єктами, речами, явищами. Дитина на правах відкривача пізнає динаміку і статичність природних явищ.

Відомий педагог М. Под'яков виділяє як вид специфічної дослідницької діяльності – експериментування, що, на його думку, стимулює пізнавальну активність дитини [85, с. 88]. Практика свідчить про плідність цієї ідеї.

Помітно активізує пізнавальну діяльність дітей залучення їх до простих дослідів. Досліди, власне, вельми нагадують фокуси, вони посильні для молодших школярів і цікаві їм.

Сучасні вчені (Л. Артемова, І. Бех, А. Богущ, О. Кононко, В. Моляко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін.), вказують на необхідність розвитку пізнавальної діяльності в молодшому шкільному віці – сприятливому періоді виховання і розвитку особистості.

Аналіз наукових досліджень дозволяє нам окреслити поетапність розвитку дослідницької діяльності у дітей молодшого шкільного віку:

- збагатити розвиваюче предметно-просторове середовище в навчальному закладі І ступеню;
- сприяти розвитку дослідницьких умінь дітей через експериментування;
- здійснювати взаємодію з батьками щодо формування дослідницьких умінь у дітей молодшого шкільного віку.

Розвиваюче предметно-просторове середовище в навчальних закладах І ступенів – це система матеріальних об'єктів діяльності дитини, що володіє ознаками невичерпності, інформативності та задовольняє потреби дитини в новизні, творенні, експериментуванні. Таке середовище має виконувати освітню, розвиваючу, виховну, стимулюючу, організаційну, комунікативну функції. Але найголовніше – має працювати на розвиток таких якостей як самостійність і самодіяльність дитини [38, с. 50].

Для дітей молодшого шкільного віку все навколишнє середовище є джерелом для пізнання і дослідження. Основна мета вчителя – познайомити дитину з різноманіттям предметного оточення, ввести його в цей світ, навчити по-різному діяти з предметами. Дати можливість малюкам проявити свою допитливість. А що може бути краще, ніж пізнання через дослідження.

У ході експериментів діти отримують самі міцні знання, які дозволяють, зрештою, пізнати світ. А наявність відповідної предметно-просторового середовища, дозволить не тільки підтримати спочатку властиву дитині

пізнавальну спрямованість, допитливість, а й розвинути її пізнавальні інтереси [39, с. 11-12].

Процес пізнання – творчий процес, і наше завдання – підтримати і розвивати в дитині інтерес до досліджень, відкриттів, створити необхідні для цього умови.

Проаналізувавши культурно-історичну концепцію психолога Л. Виготського, ми можемо без перебільшень зауважити, що процес пізнання і розвиток творчості безпосередньо пов'язані і взаємодоповнюють одна одну. Учений був твердо переконаний у тому, «що творчість є нормальним і постійним супутником дитячого розвитку» [23, с. 57]. На думку вченого, «найкращим стимулом дитячої творчості є така організація життя і середовища дітей, яка створює потреби і можливості дитячої творчості» [23, с. 58].

Творчість дітей молодшого шкільного віку цінна не так кінцевим результатом, як самим процесом, тому Л. Виготський зауважував, що момент творчості існує не лише там, де створюється щось нове, а й там, де людина подає своє розуміння певного явища, по-своєму відтворює, змінює вже існуюче [24, с. 68]. Саме тому творчість робить людину істотою, зверненою до майбутнього, яка будує його і видозмінює своє теперішнє.

Окрім того, творчість, на думку вченого, є умовою становлення, самопізнання й розвитку особистості. Молодший шкільний вік науковець називав переходом до зовсім нового виду діяльності – «творчої діяльності», яка починається з мрії, скільки все нове насамперед потрібно уявити. Підкреслюючи роль уяви як основи дитячої творчості, учений відзначав, що важливо не те, що саме творять діти, а те, що вони вправляються у творчій уяві та її втіленні [24, с. 72].

Ці положення Л. Виготського не втратили актуальності й сьогодні, тому важливим завданням вчителя молодших школярів є «розвиток направленості творчої уяви» – синкретичної основи дитячої творчості. У зв'язку з цим учений слушно зауважував, що формування творчої особистості, яка спрямована в майбутнє, залежить від творчої уяви, що втілена в теперішньому [24, с. 78].

Виходячи з цього, одна з головних задач, що стоять перед нами – пошук оптимальних умов формування умінь дослідницького пошуку.

У теорії виховання прийнято розглядати умови як середовище, в якому протікають ті чи інші педагогічні процеси.

На думку Т. Сєдової, найкращою системою роботи з дітьми молодшого шкільного віку є така, у якій виявляється і розвивається кожна дитина, виявляються її нахили і здібності. Система має бути спрямована, перш за все, на те, щоб пізнати талант кожного і розвинути його. Одним із напрямів цієї роботи є педагогічний супровід – система підтримки та допомоги дитині у навчально-виховному процесі [92, с. 136].

Важливою умовою в організації дослідницької діяльності дітей молодшого шкільного віку, є відносини вчителя з дітьми, які важливо будувати на основі партнерства, коли педагог виступає як співучасник діяльності, що дозволяє дитині проявляти власну дослідницьку активність [92, с. 138].

При створенні в закладі загальної освіти сприятливих умов у період молодшого шкільного віку дитина може досягти високого рівня розвитку дослідницьких умінь.

Таким чином, робимо висновок, що предметно-розвиваюче середовище повинне виконувати дві найважливіші функції. Одна з функцій носить інформативний характер, інша – розвиваючий.

Окремо зупинимося на короткій характеристиці самої кланної кімнати. Приміщення повинні бути влаштовані так, щоб відповідно до заняття вони створювали різний емоційний настрій. Оснащення кімнати дозволяє дітям самостійно визначити зміст діяльності, намітити план дій, розподілити час і активно брати участь в навчанні, взаємодіючи з предметами, із однолітками, що дуже важливо в дослідницькій діяльності та у формуванні вмінь дослідницького пошуку.

Діти люблять грати з піском, водою, глиною, фарбами, світлом, дзеркалом і піною; куточки–лабораторії допомагають розвивати допитливість і

ініціативність. Викликати у школярів інтерес до роботи з різними матеріалами допомагають альбоми із зображенням іграшок, а також мотивування завдання. Не можна, щоб дитяча праця була підпорядкована авторитету дорослого і проходила механічно, без бажання дітей до здійснення різноманітних трудових операцій, а також без інтересу до процесу праці. Зважаючи на активність дитячої натури, Я.-А. Коменський порівнював школярів із «мурашками, які мають бути постійно зайняті якоюсь справою, бо неробство шкідливе для душі і тіла» [44,с. 20-21].

Таким чином, предметно-просторове середовище має сприяти самостійному набуттю досвіду, знаходження нових способів реалізації діяльності.

Наступною педагогічною умовою є розвиток дослідницьких умінь дітей через експериментування.

На шостому році життя активно розвивається наочно-образне мислення. У дітей яскраво проявляється цікавість, вони задають дорослим численні запитання, що свідчить про важливі досягнення:

- у дітей накопичилася певна сума знань (як відомо, по зовсім незнайомій проблемі питань не виникає);
- сформувалася потреба зіставляти факти, встановлювати між ними хоча б найпростіші відносини і усвідомити прогалини у власних знаннях;
- з'явилося розуміння, що знання можна отримати вербальним шляхом від дорослого [48, с. 62].

Дуже корисно не давати знання в готовому вигляді, а допомогти дитині отримати їх самостійно, поставивши невеликий експеримент. У цьому випадку дитяче питання перетворюється в формулювання мети. Дорослий допомагає дитині продумати методику проведення досліду, дає поради і рекомендації, разом із нею здійснює необхідні дії. Діти даного віку не завжди можуть працювати самостійно, але охоче роблять це разом із дорослим.

Під час роботи можна іноді запропонувати дитині виконати не одну, а дві дії поспіль (наприклад, вилити воду і налити нову). Корисно залучати дітей до прогнозування результатів, ставлячи питання. У дітей починає формуватися довільна увага, що дозволяє робити перші спроби зафіксувати результати спостережень, наприклад, за допомогою знакових позначок [56, с. 23].

На сьомому році життя кількість питань у дітей зростає, потреба отримати відповідь експериментальним шляхом зміцнюється. Завдяки накопиченню особистого досвіду, дії дитини стають більш цілеспрямованими і обдуманими. З'являються перші спроби працювати самостійно, причому діти здатні отримати вже три вказівки відразу, якщо дії прості і знайомі.

Безпосередня участь дорослого в «знайомій роботі» вже не так важлива, але візуальний контроль необхідний, як для забезпечення безпеки експериментування, так і для моральної підтримки, тому що діяльність дітей ще не стійка і швидко згасає без постійного заохочення і схвалення [56, с. 25].

У цьому віці можна проводити експерименти щодо з'ясування причин окремих явищ. При фіксації спостережень найчастіше використовують готові форми, але в кінці року починають застосовувати малюнки, які дорослі роблять на очах у дітей, а також перші схематичні малюнки тих дітей, у яких добре розвинені технічні навички. Даючи словесний звіт про побачене, діти вимовляють кілька пропозицій, роблячи передумови до розгорнутої розповіді. Вчитель навідними питаннями вчить виділяти головне, порівнювати два об'єкти і знаходити різницю між ними [58, с. 120].

Із цього віку дитина навчається спостерігати, що у майбутньому може стати передумовою для проведення тривалих експериментів. Діти помічають в основному зовнішні сторони предметів, явищ, які потім і відтворюють у своїй практичній діяльності. Саме тому важливо розвивати у молодших школярів спостережливість в природі, здатність швидко схоплювати поглядом об'єкти, помічати істотне в них, те, що не зразу впадає в очі.

При правильній організації роботи у дітей 8-ти років формується стійка звичка ставити запитання і намагатися самостійно шукати на них

відповіді. Ініціатива з проведення експериментів переходить до дітей, а педагог уже не нав'язує свої поради і рекомендації, а чекає, коли дитина, випробувавши різні варіанти, сама звернеться за допомогою. Але і в цьому випадку слід спочатку за допомогою навідних запитань направити дії дітей в потрібний напрямок, а не давати готових рішень. У 3 класі зростає роль завдань із прогнозування результатів. Ці завдання бувають двох типів: прогнозування наслідків своїх дій і прогнозування поведінки об'єктів [73, с. 118].

При проведенні дослідів робота найчастіше будується за етапами: вислухавши і виконавши одне завдання, діти отримують наступне. Завдяки збільшенню обсягу пам'яті і посиленню уваги можна в окремих випадках пробувати давати одне завдання на весь експеримент, а потім стежити за ходом його виконання.

Також у цьому віці розширюються можливості з фіксування результатів: застосовуються графічні способи, освоюються різні способи фіксації натуральних об'єктів (гербаризація, об'ємне засушування, консервування тощо). Діти вчаться самостійно аналізувати результати дослідів, робити висновки. Складати розгорнуту розповідь про побачене. Вчитель повинен задавати запитання, стимулюючи розвиток логічного мислення.

З першого класу починають вводитися тривалі експерименти, в процесі яких встановлюються загальні закономірності явищ і процесів. Порівнюючи два об'єкти, діти вчаться знаходити не тільки різницю, але і схожість, що дозволяє освоювати прийоми класифікації.

Експерименти дозволяють об'єднати всі види діяльності і всі сторони виховання. Ініціатива щодо їх проведення розподіляється порівну між дітьми і педагогом. Якщо діти самостійно задумують дослід, самі продумують методику, розподіляють обов'язки, самі його виконують і роблять висновки, то роль педагога зводиться до загального спостереження за ходом роботи і дотриманням правил безпеки. Частка таких експериментів у дитячому закладі невелика, але вони доставляють дітям величезну радість [56, с. 21].

У цьому віці дітям доступні складні розумові операції: висунення гіпотез, перевірка їх істинності, вміння відмовитися від гіпотези, якщо вона не оправдалася. Діти здатні робити висновки про приховані властивості предметів і явищ, самостійно формулювати висновки, а також давати образний опис побаченого [58, с. 60-62].

Таким чином, у процесі експериментування діти отримують можливість задовольнити притаманну їм допитливість (чому? навіщо? як саме? а що буде, якщо? де? та ін.). Відчути себе вченими, дослідниками, першовідкривачами. При цьому дорослий не вихователь-наставник, а рівноправний партнер, співучасник діяльності, що дозволяє дитині проявляти власну дослідницьку активність.

Наступною педагогічною умовою є взаємодія з батьками щодо формування дослідницьких умінь у дітей молодшого шкільного віку. Відповідно до чинного законодавства у сфері освіти «одним з основних завдань, що стоять перед освітнім закладом є взаємодія з сім'єю для забезпечення повноцінного розвитку дитини» [3].

Взаємодія педагогів з сім'ями школярів є одним із найважливіших умов формування особистості дитини, позитивних результатів у вихованні, якого можна досягти при узгодженості дій та за умови розвитку інтересу батьків до питань виховання і навчання.

У зв'язку з цим важливе місце в діяльності закладу освіти відводиться роботі з батьками:

- підвищення їх правової та психолого-педагогічної культури;
- створення єдиного освітнього простору для школяра в сім'ї та закладі освіти;
- виробленню узгоджених педагогічно доцільних вимог до дитини з урахуванням її самобутності, обдарування, вікових особливостей [58, с. 78].

Вчитель має звертати увагу батьків на можливості інтелектуального розвитку дитини в сім'ї, орієнтувати батьків на розвиток у дитини потреби до пізнання, спілкування з дорослими і однолітками, пояснювати, як правильно відповідати на дитячі запитання, щоб підтримувати пізнавальну активність дитини, спонукати знаходити на них відповіді за допомогою спільних з дитиною спостережень, експериментів, роздумів, читання художньої та літератури, перегляду художніх та мультиплікаційних фільмів.

Окремо варто зупинитися на користі прогулянок для отримання різноманітних вражень, що викликають позитивні емоції і відчуття (зорові, слухові, тактильні та ін.) [61, с. 56].

Взаємодія з батьками з метою підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків у питанні формування дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку може бути реалізована через різноманітні форми, до яких належать:

- анкетування батьків;
- залучення до створення пізнавально-розвиваючого середовища в класі, допомога в обладнанні куточка експериментування, поповненні необхідними матеріалами;
- оформлення наочної інформації в батьківському куточку: консультації, пам'ятки рекомендації: «Проведіть з дітьми вдома», «Це потрібно знати», «Як організувати куточок експерименту вдома» та ін.;
- батьківські збори, на яких батьки дізнаються про форму організації дослідницької роботи, знайомляться з дослідницькими методами навчання, різновидами експериментів.

Ще одна форма роботи з сім'єю – педагогічні діалоги, де батьки можуть отримати відповіді на свої запитання. Наприклад: що розповісти дитині, на що звернути увагу, чому навчити його. Тут же вихователь пропонує батькам серію питань, які вони будуть вирішувати разом із дитиною вдома чи на природі.

Батьків варто спрямувати і на логічні завдання, вирішувати які діти можуть самостійно або за допомогою дорослого: наприклад на асфальт, після сильного дощу виповзло багато дощових черв'яків. Чому? Що ти будеш робити?

Сьогодні у педагогічній практиці активно використовується метод проектів, коли батьки включаються до виконання певної частини загального завдання.

Отже, підсумовуючи вище викладене, ми можемо зробити наступні висновки:

- предметно-просторове середовище має сприяти самостійному набуттю досвіду знаходження нових способів реалізації діяльності;
- під час формування і розвитку дослідницьких умінь у процесі експериментування діти отримують можливість задовольнити властиву їм допитливість (чому? навіщо? як? що буде, якщо?), відчутти себе вченими, дослідниками, першовідкривачами.
- взаємодія педагогів і батьків є необхідною умовою за для реалізації головної мети – розвитку і виховання дітей.

Висновки до першого розділу

Таким чином, провівши аналіз психолого-педагогічної літератури, ми прийшли до висновку:

розвиток дослідницьких умінь – це вміння бачити проблеми, ставити питання, давати визначення поняттям, висувати різні гіпотези, класифікувати, проводити експерименти і спостереження, робити висновки і висновки, працювати з текстом, структурувати матеріал, захищати і доводити свої ідеї.

Сучасні вчені-педагоги, психологи (Л. Артемова, І. Бех, А. Богуш, О. Кононко, В. Моляко, С. Сисоєва та ін.) із цієї теми вважають, що «дослідницькі вміння і навички – це можливість та її реалізація щодо виконання сукупності операцій по здійсненню емпіричних і інтелектуальних дій, які складають дослідницьку діяльність і призводять до нових знань».

Розглянувши особливості формування дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, ми зауважуємо, що:

- у процесі життєдіяльності діти молодшого шкільного віку набувають досвіду, який виражає особливість і унікальність їх життя;
- у досвіді дітей молодшого шкільного віку можуть бути і творчі елементи, і елементи переживання, ставлення до себе, однолітків, інших людей, навколишнього світу та ін. Всі ці елементи складають досвід дитини із життєво важливих для неї складових.

Ми виділили педагогічні умови формування дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, серед яких:

- предметно-просторове середовище, яке має сприяти самостійному набуттю досвіду, знаходження нових способів реалізації діяльності;
- різні форми роботи, у процесі яких діти отримують можливість задовільнити властиву їм допитливість (чому? навіщо? як? що буде, якщо?);
- взаємодія педагогів і батьків, яка здійснюється у використанні різноманітних форм роботи з сім'ями вихованців.

РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ГЕОКЕШИНГУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

2.1. Загальна характеристика геокешингу

Усім зрозуміло, що світ не стоїть на місці і нові технічні можливості відкривають нові форми діяльності людини. Важко уявити наше життя без Інтернету. Хтось використовує його як джерело інформації, для когось – це можливість заробітку, для інших – це соціальні мережі чи занурення в гру. І ось у тому ж Інтернеті з декількох різних захоплень народився геокешинг, гра, яка поєднує можливості GPS та Інтернет.

Слово «геокешинг» (geocaching) походить від грецького «geo» – Земля і англійського «cache» – схованка, що у поєднанні – «пошук схованки в землі». Ця віртуальна гра, в яку грають мільйони жителів різних країн світу, сьогодні знайшла дуже багато прихильників [7].

Завдання, яке вирішують гравці в геокешинг – це пошук схованок, зроблених іншими учасниками гри чи ведучим (модератором). При цьому вони використовують пристрої, що мають GPS-приймач або ж віртуальні карти-маршрути.

Спочатку виникнення такими іграми захоплювалися лише дорослі, згодом до ігор долучилася молодь, а сьогодні – навіть діти молодшого шкільного віку.

Сучасні технології дозволяють проводити навчання дітей у вигляді гри, роблять навчання цікавим, творчим і пізнавальним для учасників. Освітній геокешинг є ще одним педагогічним інструментом у процесі виховання і розвитку дітей.

У геокешингу вітається фантазія. Наприклад, схованка: це невеликий контейнер із яким-небудь цікавим предметом. Тут все йде в хід: іграшки, цукерки чи інші солодоці, канцелярські прилади, прикраси. Для завдань можна

використовувати картки із творчими загадками, карти-малюнки, фотографії, ребуси, головоломки тощо.

Що стосується місця розташування схованок, то вони можуть бути зовсім поруч, а можуть передбачати подолання серйозних перешкод.

Зупинимося окремо на правилах гри, вони доволі прості, але їх варто дотримуватися:

1. Потрібно виконати завдання і відшукати «скарб». «Скарбом» називають предмет, покладений в контейнер. «Скарби» можуть бути проміжними і головним.
2. Для гри складається маршрутна карта, яка однакова для всіх учасників. Протягом однієї гри карта не може змінюватися. На маршрутній карті відзначені зупинки із завданнями та місцезнаходження скарбу.
3. Кожний учасник має пройти всі зупинки без винятку, перестрибувати через яку-небудь зупинку не допускається.
4. Всі учасники мають бути ознайомлені із правилами гри і їх не порушувати.
5. Вітається підтримка і здорова конкуренція, образи, приниження у будь-якому вигляді – не допускаються.

Освітній геокешинг дозволяє вирішувати наступні завдання:

- формування інтересу до природи через пряме спілкування з нею, сприйняття її краси і різноманіття; розуміння взаємозв'язків у природі і місця людини в ній;
- розвиток первинних географічних уявлень, знайомство з найпростішими способами орієнтування на місцевості;
- підвищення рівня розвитку допитливості, самостійності;
- розвиток дослідницьких вмінь і навичок дітей (бачити і визначати проблему, приймати й ставити мету, вирішувати проблеми, аналізувати об'єкт або явище, виділяти суттєві ознаки і зв'язку, зіставляти різні факти, висувати різні гіпотези, відбирати кошти і матеріали для

самостійної діяльності, здійснювати експеримент, робити певні висновки і висновки);

- розвиток мови (збагачення словникового запасу дітей різними термінами, закріплення вміння граматично правильно будувати свої відповіді на запитання, вміння ставити запитання, стежити за логікою свого висловлювання, вміння підбирати докази і переконання);
- розвиток особистісних характеристик (поява ініціативи, самостійності, вміння співпрацювати з іншими, потреби відстоювати свою точку зору, узгоджувати з іншими і т.д.) [7].

Поставлені перед дітьми завдання вирішуються за допомогою проблемних запитань. Цей прийом дозволяє формувати такі дослідницькі вміння й навички у дітей:

- визначення завдання дослідження;
- висунення гіпотези;
- планування методики дослідницької діяльності за рішенням поставленої проблеми;
- проведення дослідження;
- підведення підсумків [18, с. 252].

Соціологічні методи дослідження формують у дітей комунікативні вміння. Метод дослідження дозволяє вихованцям оволодіти навичками користування сучасними гаджетами: фотоапаратами, GPS-навігаторами, комп'ютерами, планшетами, смартфонами тощо.

За допомогою екологічного та біологічного геокешингів учасники набувають таких вмінь та навичок, як: орієнтування на місцевості, спостережливість, спілкування з різними людьми, знаходження потрібної інформації, колективне вирішення проблем тощо [14, с. 9].

Отриманий в ході гри проект може використовуватися у подальшій навчальній діяльності закладу, тому результат переважно подається у вигляді

фотоколажу, електронної презентації або публікації і може бути розташованим на веб-сайті закладу освіти.

До очікуваних результатів варто віднести:

- підвищення рівня інформаційної культури учасників гри;
- створення мережевого інформаційно-освітнього ресурсу по темі дослідних робіт учнів;
- набуття навичок роботи з пристроями, заснованими на нових інформаційних технологіях (GPS-навігатори, цифрові фотоапарати, комп'ютери, планшети, смартфони тощо) [25, с. 123].

Завдання, які ставляться перед гравцями можна умовно об'єднати у такі групи:

- завдання на уважність і пошукову активність навколо зазначеної проблеми. Їх виконання вимагають уваги і спостережливості. Найчастіше люди просто не звертають уваги на об'єкти, які їх оточують. Так, завдання «Знайдіть мудреців, які грають в шахи у цій точці» спонукає людей підняти голову і побачити скульптурні зображення мудреців на даху одного з будинків, які грають у шахи. Якщо до завдання прикладається стара фотографія, то пошук відповіді «що на цій фотографії не відповідає дійсності?» вимагатиме від гравців знайти об'єкти, які або з'явилися, або зникли в даному місці.
- завдання на знання історичних фактів і комунікативну активність. Пошук відповіді на питання «Що тут було раніше?» передбачає, що учасники або самі знають історію цих місць, або зуміють звернутися до місцевих жителів і дізнатися «чому це місце називається Чорним лісом», чому площа називається Соборною» і т.д.
- завдання на локальні вимірювання. Відповіді на ці запитання можна отримати використовуючи можливості GPS-приймача або картку із завданнями щодо орієнтації у просторі. Наприклад, виміряти площу стадіону можна, дізнатися, вимірявши його ширину і довжину рулеткою,

або позначивши точки по його периметру і отримавши від GPS-станції відстані між цими точками. А простіші завдання для найменших учасників: три крики вліво від дерева, п'ять кроків вправо від гриба на пісочниці та ін.

- завдання на фізичний розвиток. Наприклад, подолати відстань стрибками, пройтися по умовній колоді, пролізти тунелем, збити всі кеглі, поцілити м'ячем у круг та ін.
- завдання-«мітки» – це веселі завдання, які передаються від однієї гри до іншої. Наприклад, подякуйте Гарбузику, щоб він допомагав гравцям у змаганні.

Відмітимо, що дитина у під час гри-геокешінгу не копіює дійсність, а, наслідуючи те, що бачить, комбінує свої уявлення. При цьому емоційний та інтелектуальний аспекти її розвитку взаємообумовлені. Дошкільник по-справжньому переживає те, що відображає в грі, і мислить про те, що раніше емоційно сприйняв.

Виконуючи прийняті ролі, діти неодноразово повертаються до дійсності, освоюються в ній, пізнають її поступово, добровільно, без примусу. Довільність дій є характерною особливістю геокешінгу. Результати її не продуктивні, вони умовні, оскільки дитина майже нічого не змінює в навколишній дійсності. Однак її ігрова діяльність збагачується різноманітними уявленнями про навколишній світ.

Цінність геокешінгу полягає і в тому, що в його процесі, крім взаємин, обумовлених змістом, ролями, правилами, між дітьми виникають реальні стосунки. Адже їм доводиться домовлятися, розподіляти ролі, контролювати виконання правил тощо. У таких взаєминах школярі легше налагоджують контакт між собою, підпорядковують свої дії, поступаються одне одному, оскільки це належить до змісту прийнятих ними ролей. Геокешінг є і школою моралі, оскільки сформовані у ньому моральні якості впливають на поведінку молодших школярів у повсякденному житті.

2.2. Геокешинг: психолого-педагогічні особливості застосування із дітьми старшого дошкільного віку

Уведення нових педагогічних технологій і методик є важливим фактором ефективності освіти. Використання геокешингу у початковій освіті є педагогічно обґрунтованим процесом досягнення потенційно відтворюваних, гарантованих, запланованих результатів педагогіки, які містять не просто формування знань, а їх розвиток, а також розвиток умінь, навичок, ставлення до себе і оточуючих [33].

Молодший шкільний вік – це важливий період формування людської особистості і фізичного здоров'я. У цьому віці закладаються основи фізичного і психічного розвитку, формуються рухові навички, створюється фундамент для виховання фізичних якостей. Це вік, коли щодня виникають тисячі запитань – де? коли? чому? як?. Відкривається світ казки, дитина знайомиться із добром і злом, любов'ю, вчиться розуміти, що таке добре, а що – погано та ін. І кожна зустріч – це відкриття, захоплення, подив, інтерес [18, с. 253].

Сьогодні перед педагогами стоїть завдання підготувати абсолютно нове покоління: активне, думаюче, креативне, проте при цьому, не обмежуючи свободу дитини, даючи їй можливість розвиватися, як індивідуальність. А молодший шкільний вік – це ще й період творчості. Дитина творчо засвоює мовлення, у неї формується творча уява. У школяра особлива логіка мислення, що підкоряється динаміці образних уявлень, які теж формуються в цей період.

Саме тому геокешинг є тією формою інноваційних технологій, яка відкриває нові можливості розвитку, виховання і навчання молодших школярів.

У геокешинг можна починати грати першого класу, оскільки кожна дитина мріє знайти скарб. Діти, звичайно, навігатором не користуються, шукають місце по його опису, фотографії, малюнку, або користуються планом, схемою, картою. А скарбом можуть бути цукерки, солодощі, іграшки.

Геокешинг – це ігрова педагогічна технологія, суть якої зводиться до взаємодії педагога і дітей, що сприяє формуванню вмінь вирішувати певні завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету. Можливість реалізації освітніх завдань у формі гри педагогічно виправдано в умовах початкової освіти з дітьми молодшого шкільного віку [33].

Геокешинг із його майже безмежними можливостями, надає неоціненну допомогу вчителю, надаючи можливість урізноманітнити освітньо-виховний процес, зробити його незвичайним, таким, що запам'ятовується, цікавим, веселим, пізнавальним.

Основна мета геокешингу – якісне виконання певних завдань із метою досягнення кінцевої цілі, у результаті чого гравець або команда отримує приз – знаходить скарб.

Враховуючи особливості розвитку дітей молодшого шкільного віку найважливішими елементами гри в жанрі геокешингу є власне розповідь і обстеження світу, а ключову роль в ігровому процесі відіграють рішення головоломок і завдань, що вимагають від гравця розумових зусиль.

Отже, геокешинг – це гра, де гравцеві необхідно шукати різні предмети, знаходити їм застосування, розмовляти з різними персонажами, вирішувати головоломки і т. д.

Важливою умовою проведення геокешингу у закладах середньої школи є психолого-педагогічний супровід, що передбачає не просто сукупність різноманітних методів корекційно-розвивальної роботи з дітьми, а виступає комплексною технологією, особливою культурою підтримки і допомоги дитині у вирішенні завдань її розвитку, навчання, виховання, соціалізації. Вчитель, який пропонує своїм учням взяти участь у геокешингу, повинен не лише володіти методиками діагностики, консультування, корекції, але й мати навички системного аналізу проблемних ситуацій, програмування і планування діяльності, спрямованої на їх вирішення, співорганізацію з цією метою

учасників освітнього процесу (дитина, однолітки, батьки, вчителі, інші дорослі) [19, с. 47].

Уже в молодшому шкільному віці дуже важливо виховувати в дитини здатність зважати на потреби інших. І хоча діти починають усвідомлювати свою індивідуальність, особистісну відокремленість, свою «самість», у них все рівно мають закладатися почуття допомоги, підтримки, розуміння інших. У цьому віці необхідно навчати дітей ладнати з іншими дітьми, чекати своєї черги в іграх, поступатися за необхідності, ділитися іграшками тощо. Тому геокешинг – це ще й командна гра. Ідея проста – команди, переміщаючись по точкам, виконують різні завдання. Але особливість такої організації ігрової діяльності полягає в тому, що, діти не лише підвищують рухову активність, у них зростає ще й мотиваційна готовність до отримання командного результату, пізнання і дослідження разом, маючи підтримку один одного [37, с. 119].

Головна перевага геокешингу в тому, що така форма організації ненав'язлива, в ігровій, цікавій формі сприяє активізації пізнавальних і розумових процесів учасників.

Геокешинг допомагає розвивати творчість дітей – такий собі комплекс властивостей особистості, серед яких можна виділити: креативність, ініціативність, самостійність, винахідливість, які забезпечують формування цієї якості і проявляються у творчому мисленні, здібностях, активності (творчій, вольовій, емоційній), спрямованості, суб'єктному досвіді творення (інтелектуальному, емоційному практичному) у творчій діяльності і взаєминах з однолітками та іншими людьми [44, с. 20].

Американський психолог П. Торранс серед факторів, що стимулюють креативність дітей, називає такі: орієнтація на потребу у творчому розв'язанні задач; відсутність перешкод стосовно проявів спонтанності та ініціативи; створення можливості маніпуляції з предметами й варіативності думок; навчання уважного ставлення до сигналів навколишнього середовища; виховні впливи, спрямовані на визнання людиною цінності креативних рис своєї

особистості. До факторів, які гальмують креативність, дослідник відніс орієнтацію лише на успіх, страх дати неправильну відповідь; підсилену орієнтацію на думку однолітків, побоювання звинувачень у незвичайності; обмеження ініціативи й заборона запитань; надмірну фіксацію на стереотипах статевої належності; уявлення про дивергентне мислення як про відхилення від норми; жорстке розмежування трудової та ігрової діяльності [71, с. 209]. Участь у геокешингу дітей молодшого шкільного віку як раз може дозволити уникнути всіх цих ризиків.

У молодшому шкільному віці допитливість дитини не має меж. Її цікавить буквально все, вона ставить тисячі запитань і вимагає негайної, зрозумілої саме для неї відповіді. Під час пояснень дитина любить і просить повторень – що дозволяє їй краще зрозуміти і запам'ятати. Тому за допомогою геокешингу можна досягти ще й таких освітніх цілей: ознайомлення дітей із новою інформацією, закріпити наявні знання, відпрацювати на практиці вміння дітей [82, с. 42].

Якщо ж говорити про соціальні знання і вміння, то змагальна діяльність навчає дітей взаємодії в колективі однолітків, підвищує атмосферу згуртованості і дружби, розвиває самостійність, активність та ініціативність.

Методика організації геокешинга з дітьми молодшого шкільного віку здатна викликати величезний інтерес у дітей до фізичних вправ. Діти розширюють свої знання, свій кругозір, насолоджуються навколишніми видами в процесі даної гри.

Зауважимо на певних особливостях застосування геокешингу із дітьми молодшого шкільного віку:

- пошук «скарбу» проводиться по карті або за маршрутом-схемою (за його описом, фотографією, малюнком);
- у грі може бути використана спеціальна термінологія: гравець-геокешер, скарб, геокешерська схованка.

- гра може бути у формі прогулянки і мати значне покрокове навантаження від простого до складнішого;
- у покроковій інструкції / карті до схованки потрібно пройти кілька кроків на місцевості до фінального контейнера, знаходячи координати кожного наступного з попередніх. У схованці-загадці місце схову можна дізнатися тільки після успішного вирішення завдання. Схованки можуть бути самого різного зовнішнього вигляду і розміру. Схованки можуть містити різні сувеніри, солодощі, іграшки, тощо.
- до гри із дітьми можна залучати батьків, інших дорослих, які будуть допомагати дітям і формувати образ, який потрібно наслідувати – підтримки, допомоги, розуміння та ін. Головною потребою дитини у молодшому шкільному віці є ще й така, як увійти в світ дорослих, бути такою, як вони, діяти разом із ними. Але ще виконувати функції дорослого дитина не може. Тому й виникає протиріччя між її потребою «бути такою, як дорослий» і реальними можливостями. Ця потреба може бути вирішеною через приклад дорослого, спілкування, виконання різних соціальних ролей: ти – мама / тато, ти – лікар, ти – юрист і т.д. [33].

Таким чином, в процесі активного впровадження технології освітнього геокешинга дитина молодшого шкільного віку набуває здатності моделювання: діти моделюють взаємини людей, програючи будь-який сюжет під час виконання завдань геокешинга.

Основний плюс і родзинка геокешинга полягає ще й в тому, що кожен раз діти задовольнятимуть інтерес пізнання – вони не знають, яка пригода їх чекає, із чим їм доведеться зіткнутися, який маршрут подолати, який скарб вони знайдуть.

Геокешинг не просто розвиває дослідницькі уміння молодших школярів, але й закладає підвалини успішного соціального життя у старшому віці людини. Під час гри активно формуються та перебудовуються багато психічних процесів:

- значно підвищується гострота зору;
- дитина раніше й легше виділяє свідому мету запам'ятовувати й пригадувати, запам'ятовує більшу кількість слів;
- складаються сприятливі умови для розвитку інтелекту;
- виникають передумови для переходу від наочно-дієвого мислення до елементів словесно-логічного мислення;
- розвивається здатність дитини створювати системи узагальнених типових образів і явищ, подумки перетворювати їх;
- відбувається розвиток елементарних форм мовного абстрагованого мислення за рахунок засвоєння дітьми більш складних форм ігрових дій та їх змісту;
- формується уява як психологічна основа творчості, що робить дитину здатною до створення нового в різних сферах діяльності;
- створюються сприятливі умови для розвитку рухів дитини, яка свідомо відтворює визначені роллю рухи, що є характерними для обраного персонажа;
- зароджується художня діяльність.

Таким чином, можна зробити висновок: геокешинг створює зону найближчого розвитку дитини.

Висновки до другого розділу

Геокешинг зародився як пізнавальна гра для дорослих, проте останнім часом все частіше з'являється освітній геокешинг, як педагогічна методика.

У початковій школі геокешинг стає актуальним, так як допомагає здійснити комплексно-діяльнісний підхід до розвитку особистості кожної дитини.

Розвиваючи психічні, фізичні сили дитини (увагу, мислення, уяву, пам'ять, організованість, спритність тощо), сприяючи освоєнню ним навколишнього світу і людських взаємин, геокешинг пробуджує і розвиває його розумовий, вольовий та творчий потенціал.

Він дозволяє винести навчання за рамки навчального закладу. Це кращий спосіб познайомити дітей з природою, навколишнім середовищем, пам'ятками та історичним минулим міста / села, рідного краю, держави. Адже «скарб» можна знайти не тільки в землі, а й у всьому різноманітті нашого навколишнього світу.

Навчання у початковій школі – велика і дуже знакова частина життя дитини. Умови життя в цей час стрімко розширюються: межі родини розсовуються до меж вулиці, міста, країни. Дитина відкриває для себе світ людських стосунків, різних видів діяльності й суспільних функцій людей. Вона відчуває сильне бажання включитися в це доросле життя, активно брати в ньому участь, що, звичайно, є для неї ще неможливим. Крім того, з неменшою силою вона прагне й самостійності. Із цього протиріччя народжується гра – геокешинг, який допомагає створити сприятливі умови для розвитку дослідницьких умінь дітей, самостійної діяльності та моделювання важливих навичок дорослого життя.

Зазначимо, що відмінною особливістю геокешинга в початковій школі є відсутність GPS-навігатора, при чому використовується адаптований варіант гри – по картах, схемах, малюнках.

Для того, щоб зацікавити дітей, у схованки можна класти цукерки, іграшки, невеликі предмети.

За допомогою використання різноманітних ігрових вправ у дітей розвиваються просторові уявлення, фізичний розвиток, а головне, дослідницькі уміння: адже вирішення навіть простих завдань спонукає школярів аналізувати, порівнювати, обирати, ставити запитання та ін.

Геокешинг – це особливий вид ігор-змагань, у яких найбільш привабливим моментом для дітей стає виграш – знайдення «скарбу». Передбачається, що саме в таких іграх формується і закріплюється у дітей молодшого шкільного віку мотивація досягнення успіху.

Залучення батьків та інших дорослих до геокешингу дозволить не тільки отримати задоволення від спільно проведеного часу, а у розвиненій, інколи рольовій грі, з її мудрими сюжетами та складними діями, які створюють досить широкий простір для імпровізації, у дітей формується творча уява.

У геокешингу докорінно змінюється позиція дитини. Граючи, вона отримує можливість змінити одну позицію на іншу, координувати різні точки зору, завдяки чому саме в геокешингу відкривається шлях до формування в дитини нових інтелектуальних операцій.

РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ ГЕОКЕШИНГУ В РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

3.1. Аналіз стану розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку

Потреба дитини в нових враженнях лежить в основі виникнення і розвитку невичерпної орієнтовно дослідницької (пошукової) діяльності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Чим різноманітніше і інтенсивніше пошукова діяльність, тим більше нової інформації отримує дитина, тим швидше і повноцінніше вона розвивається.

Згідно з діяльнісною парадигмою в освіті, розвиток особистих якостей та психічних процесів молодшого школяра відбувається паралельно з оволодінням практичними навичками, прийомами пошукової діяльності. Таким чином, в оновленому, реформованому навчальному закладі I ступеня, дитина повинна оволодіти знаннями та практичними навичками. Молодший шкільний вік є найбільш сенситивним для формування означених якостей, оскільки саме в цьому віці відбувається становлення мотиваційної, діяльнісної та когнітивної сфер особистості [28, с. 30].

У процесі проведення констатувального експерименту було поставлено такі завдання:

1. Розробити методику діагностування особливостей дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку із застосуванням елементів геокешингу.
2. Виокремити критерії та показники рівнів сформованості у дітей молодшого шкільного віку дослідницьких умінь із застосуванням елементів геокешингу.
3. Виявити труднощі, що виникають у школярів у процесі застосування геокешингу та з'ясовано причини їх виникнення.

Констатувальний експеримент проводився на базі Першої міської гімназії Черкаської міської ради Черкаської області. У ньому брало участь 52 учні перших класів (25 дітей – 1-А класу; 27 дітей – 1-В класу).

Для виявлення рівнів сформованості у дітей молодшого шкільного віку дослідницьких умінь із застосуванням геокешінгу було встановлено такі критерії та показники:

1. *Мотиваційно-пізнавальний* (стійкість інтересу, активність прояву інтересу, бажання експериментувати, ініціативність у експериментальній діяльності).
2. *Цілеутворювальний* (усвідомлення мети діяльності, здатність висунути гіпотезу, знання способів її досягнення).
3. *Планувальний* (самостійність планування дій, свідомий вибір предметів і матеріалів для експериментування).
4. *Реалізуючий* (діяльнісний) (планомірність виконання дії, активність, утримання в пам'яті мети, доведення гри до кінця, знайдення скарбу).
5. *Рефлексивний* (усвідомлення результату, здатність установити причинно-наслідкові та часові зв'язки, здійснення умовиводів).

Ми запропонували дітям двох класів взяти участь у геокешінгу **«Допоможи Білочці знайти кошик»**. Зміст гри полягав у виконанні різних завдань, за які діти отримували «маленький скарб», це була їхня своєрідна перепустка до наступного завдання, а у кінці – мали знайти кошик для Білочки.

Отже, для виявлення стійкості інтересу, бажаного (привабливого) виду діяльності та мотивів її вибору з-поміж інших видів було використано діагностичну ситуацію *«Вибір вправ»* (на основі Л. Прохорова).

Зміст ситуації. Вправа *«Допоможи Білочці перебігти полем»*. Потрібно було подолати невелику відстань і за це отримати «скарб». Ми показували дітям 6 різних фізичних вправ, які б допомагали їм долати відстань:

- 1) біг;
- 2) стрибки;

- 3) «скандинавська ходьба»;
- 4) стрибки в мішках;
- 5) пересування по-пластунськи;
- 6) біг боком.

Хто першим долав її, той міг отримати винагороду – «скарб» – цукерку.

Дітям пропонувалося вибрати таку вправу, яка б була для них комфортна, і щоб вони пояснили, чому обрали саме таку? Цю діагностичну ситуацію ми проводили протягом трьох днів, щоб зафіксувати стійкість інтересу до певного виду діяльності.

Для виявлення ступеня сформованості в дітей інтересу до експериментальної діяльності було проведено наступну вправу геокешингу – *«Допоможи Білочці подолати перепону»*, на основі діагностичної ситуації №2 *«Що мені цікаво?»* (О. Афанасьєва).

Зміст ситуації. Дітям потрібно було допомогти Білочці переправитися через річку. Їм давалися предмети та матеріали, які можна використовувати як за функціональним призначенням, так і у геокешингу: вода, мокрий пісок, посуд різної місткості, пластилін, пензлик, олівці, фарби, декілька видів паперу, кольоровий поліетилен, відрізки мотузки, кеглі, конструктор LEGO. Перед тим, як розпочати експеримент, запитували: *«Що можна робити із цими предметами?»*, *«Чи зможеш ти використовувати їх якось особливо, по-своєму?»*.

Після цього дітям пропонувалося виконати завдання, самостійно обравши предмети, які б допомогли у виконанні завдання. Під час експериментування запитували: *«Що ти робиш?»*, *«Як називається те, що ти робиш?»*. Це допомагало уточнити спрямованість дій. І так тривало доти, поки діти самостійно не переставали діяти із запропонованими предметами.

Після завершення діяльності експериментування, ставили дитині ще декілька запитань, які дозволяли дитині пояснити, чим вона займалася: *«Що ти*

робив?», «Чи цікаво тобі було?», «Чому ти обрав саме це предмети?», «Про що ти сьогодні дізнався?».

Хто виконував завдання, то міг отримати «скарб» – горіх.

Із метою з'ясування рівнів сформованості в дітей умінь самостійно ставити мету і планувати шляхи її досягнення було проведено вправу «Подорож Білочки по річці», на основі діагностичної ситуації №3 «Корабельна аварія» (Т. Бабаєва, О.Кіреєва).

Дітям потрібно було допомогти Білочці переправитися річкою по течії і дістатися Густого лісу. Із собою вона мала взяти два мішки із крупою та цукром. Перед дитиною ставили макет корабля (або плоту), акварельні фарби, 6 мішечків, наповнених сіллю, цукром, глиною, крупою та річковим піском, миску із водою.

Зміст ситуації. Корабель (пліт) перевозив вантаж із одного порту в інший. На своєму борту він віз героїв та мішки із вантажем: із сіллю, цукром, акварельними фарбами, крупою (боби), річним піском та глиною (показуємо Білочку, Собачку, Зайчика та вантаж). Залишалося зовсім трішки до кінця рейсу, але саме в цей час стався шторм (викладається картина із зображенням вітру, який сильно дме і шторму). Корабель був перевантажений, капітан не впорався з управлінням – і він пішов на дно. Але, на щастя, рятувальники прибули вчасно і врятували всіх, хто був на борту. Із вантажем було складніше, вони дістали всі мішки, але коли почали перевіряти їх уміст, то з'ясувалося, що деякі мішки порожні. Як ти думаєш, які речовини зникли з мішків і чому?

Якщо дитина висловлювала припущення, просили пояснити, чому вона так думає. Потім дитині пропонувалося перевірити свої здогадки, скориставшись предметами і матеріалами, які лежали на столі.

Завдання для дитини: самостійно провести експеримент і розв'язати цю проблему.

Якщо дитина самостійно не робила спроби дослідити ситуацію, то вихователь пропонував навідну підказку: «Подивися, ось тут стоїть вода в

мисці, уяви, що це річка, а поруч стоять такі ж мішечки із продуктами, як і на кораблі (плоті), але стався шторм, тому всі мішки впали у воду. Подумай, як можна перевірити, що збереглося, а що зникло. Усе, що тобі необхідно, лежить на столі».

Фіксувалося: чи прийняла дитина проблему, чи знадобилися підказки, які рішення приймала, наскільки вони адекватні; ступінь інтересу, активності; результативність, повторюваність дій, кількість запитань, емоційний стан і самостійність у використанні інших предметів і матеріалів.

Друга частина ситуації.

Мета: виявити усвідомлення дитиною причинно-наслідкових зв'язків результатів експериментування.

Із цією метою проводилася індивідуальна бесіда: «Розкажи, що ти зараз робиш?», «Чи допомогло тобі це дізнатися, що залишилося в мішечках, які врятували рятувальники, а що зникло?», «Що сталося із сіллю (цукром, річним піском, акварельними фарбами, глиною і крупою)? Чому?», «Тобі сподобалося вирішувати це завдання?», «Завтра ми знову будемо проводити різноманітні досліди. Ти будеш брати в них участь?».

Хто виконував завдання, то міг отримати «скарб» – гриб.

Для з'ясування рівнів сформованості у молодших школярів умінь планувати та реалізувати план дій було проведено вправу *«Допоможи Білочці прочистити джерело»*.

Мета: виявлення знань у дітей про способи очищення джерела.

Дослідницьке завдання: знайти різноманітні способи очищення джерела.

Зміст вправи. Білочка поселилася у Густому лісі, недалеко від джерела. Що ранку вона спускалася до джерела, щоб умитися і попити чистої води. Але одного разу сталася прикра ситуація: від вітру впало дерево і привалило джерельце. Усі звірі дуже засмутилися і почали думати, як їм прибрати дерево і очистити джерело, адже туди нападало багато кори? Їжак приніс шматок марлі, Заєць – порожні чисті банки, а Білочка побігла за допомогою. Як ти думаєш, чи

вдасться звірятам очистити джерело і пити чисту воду? До кого за допомогою могла звернутися Білочка? Чому?

Діти, які відповідали на запитання і допомогли Білочці прочистити джерело, отримували «скарб» – шишку.

Для виявлення умінь дітей рефлексувати експериментальну діяльність було проведено вправу «*Білочка на гостинах*», на основі діагностичної ситуації «*Перевертні*» (Т. Бабаєва, О. Кирєєва).

Мета: виявити знання дітей про плавучість предметів у воді.

Дослідницьке завдання: визначити ступінь плавучості різних предметів у воді.

Білочку запросили на гостини до Їжачка. Господар пригощав різними смаколикami. І ось трапилася така ситуація: Білочка потяглася за горішком і ненароком його впустила, він впав у чашку із чаєм, вона дуже стурбувалася, але горіх не потонув. Білочка пригадала ситуацію, коли подорожували по річці. Чим би можна було наповнити мішки, щоб вони не потонули у воді?

Завдання: дітям давали набір овочів, фруктів, печива і просили самостійно провести експеримент і допомогти Білочці вирішити проблему. Дітям пропонувалося перевірити свої здогадки експериментальним шляхом, скориставшись речами, що лежали на столі, – яблуко, груша, горіх ліщини (у шкаралупці), мандарин, лимон, печиво, помідор, огірок, квасоля, картопля, миска із водою.

Якщо дитина не пробувала вирішити проблемну ситуацію, їй надавалася перша навідна підказка: «Подивися, перед тобою миска із водою і різними речами. Як ти думаєш, вони можуть допомогти нам дізнатися, що плаває, а що тоне? Спробуй».

Друга підказка: «Подивися, перед тобою лежать різні речі. Спробуймо разом зробити річку. Що нам для цього потрібно? А тепер будемо по черзі опускати речі, які у нас є, в «річку» і спостерігати, що відбувається. Подивися, що плаває, а що потонуло? Що треба підказати Білочці?».

Фіксувалося:

- чи прийняла дитина проблему;
- які дії виконувала;
- яким був емоційний стан дитини;
- яким був мовленнєвий супровід діяльності;
- чи робила дитина спроби використання інших матеріалів для перевірки плавучості.

Друга частина ситуації.

Мета: виявити усвідомлення дитиною результатів експериментування.

Із цією метою проводилась індивідуальна бесіда: «Розкажи, що ти робив?», «Що плаває і не тоне, а що тоне?», «Що порадити Білочці?», «Тобі сподобалося вирішувати це завдання?».

Хто допомагав Білочці, той отримував – «скарб» – пряник.

Обговорення результатів.

Отже, результати виконання завдань дітьми за вправою *«Допоможи Білочці перебігти полем»* (на виявлення стійкості інтересу та бажаного (привабливого) виду фізичної вправи і мотивів вибору серед інших її видів) засвідчили, що школярі проявляють інтерес до першої дії – бігу, але він ще нестійкий. Це виявлялося в тому, що діти досить часто змінювали свій бажаний вид вправ.

Так, 55 % дітей 1-В класу кожного дня змінювали попередньо обраний вид фізичної вправи. Коли ми запитували «Чому?», вони відповідали: «Мені просто захотілося спробувати по-новому подолати відстань».

14% дітей у перший день віддали перевагу бігу, а вже другого дня обирали «скандинавську ходьбу» і віддавали їй перевагу на третій день. 13% учнів обрали у перший і другий день біг боком, а коли не виграли, то на третій день також обрали біг. 52% дітей три дні поспіль обирали одну й ту ж діяльність – біг, 23% дітей щодня обирали іншу вправу.

Важливою складовою організації діяльності дітей молодшого шкільного віку під час виконання даної вправи є врахування мотиваційної спонуки до її здійснення. На основі узагальнення можна констатувати, що найефективнішою мотиваційною спонукою дітей до активної самореалізації під час виконання завдання є створення умов для виникнення у них відчуття захоплення як результатом, отриманим у процесі виконання завдання, так і самим процесом його виконання. Останнього можна досягти шляхом створення сприятливої емоційної атмосфери в групі, підтримки, яка, у свою чергу, у кожного учасника геокешингу породжує відчуття задоволення, впевненості в собі, активності, натхнення, створення атмосфери емоційного задоволення від своєї участі.

Рис 3.1. Аналіз виконання вправи «Допоможи Білочці перебігти полем» у контрольній групі дітей молодшого шкільного віку

У 1-В класі результати виконання дітьми діагностичної ситуації №1 показали подібні результати: 17% дітей у перший день віддали перевагу бігу, а вже другого дня обрали біг боком і віддавали йому перевагу на третій день. 13% школярів обрали у перший і другий день біг, а на третій день –

«скандинавську ходьбу». 49% учнів три дні поспіль обирали одну й ту ж діяльність – біг, 21% дітей щодня обирали іншу вправу.

Рис 3.2. Аналіз виконання вправи «Допоможи Білочці пробігти полем» у експериментальній групі дітей молодшого шкільного віку

Вправа «Допоможи Білочці подолати перепону», яка проводилася для виявлення ступеня сформованості в дітей інтересу до експериментальної діяльності показала, що у 1-А класі тільки 24% дітей не використовували предмети за їх функціональним призначенням (тобто не експериментували з указаними предметами), цим самим не виконали поставлене перед ними завдання і не допомогли Білочці подолати перепону. Із них 12% дітей обрали фарби, мокрий пісок, а 12% дітей – взагалі не зрозуміли, що від них вимагали.

Різноманітність прояву інтересу в житті суспільства й особистості, його визначальний вплив на якість та результативність навчально-дослідницької діяльності дитини беззаперечні. При виконанні цього завдання, ми можемо підвести проміжний підсумок, що у дітей даної групи достатньо різноманітні відносини з навколишнім природним і соціальним середовищем, і тому досить

високий результат формування пізнавального інтересу. Як тільки змінювалися емоційні переживання дитини, тоді й змінювався інтерес до об'єкта пізнання, з'являлося прагнення допомогти Білочці.

Рис 3.3. Аналіз виконання вправи «Допоможи Білочці подолати перепону» у контрольній групі дітей молодшого шкільного віку

У 1-А класі ситуація була дзеркальною навпаки – тільки 20% школярів виконали поставлене завдання і використовували предмети за їх функціональним призначенням (використали конструктор LEGO і зробили міст, склади кеглі і утворили переправу, намалювали міст через річку та ін.). Решту дітей не справилися із завданням.

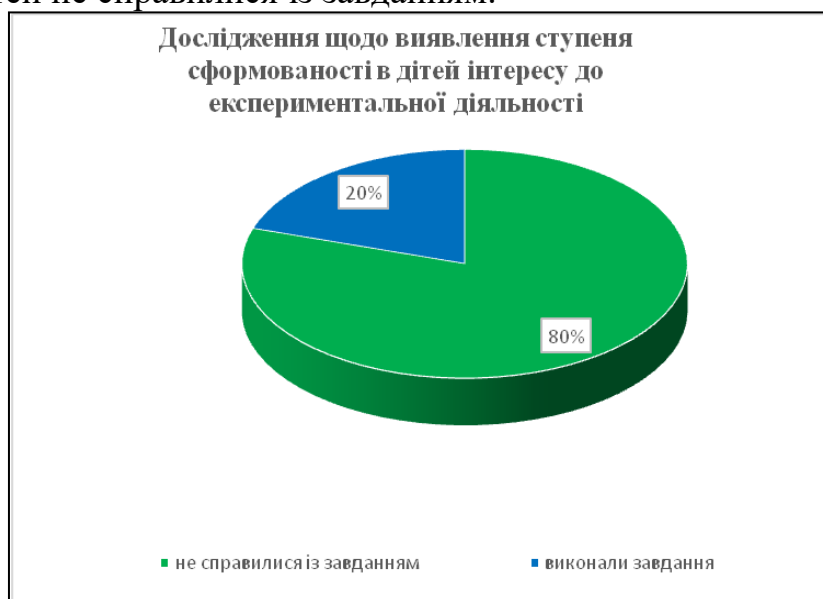

Рис 3.4. Аналіз виконання вправи «Допоможи Білочці подолати перепону» у експериментальній групі дітей молодшого шкільного віку

Аналіз вправи «Подорож Білочки по річці», де з'ясувалися рівні сформованості у дітей умінь ставити мету і планувати дослідницько-експериментальну діяльність показав, що 40% учнів 1-А класу та 45% учнів 1-В класу не змогли самостійно вирішити поставлене завдання, ще не вміють самостійно ставити мету і планувати експериментальну діяльність. Не можуть установити причинно-наслідкові зв'язки, але беруть активну участь у досліджах.

Повністю із завданням упоралися лише 12% дітей 1-А класу та 10% учнів 1-В класу.

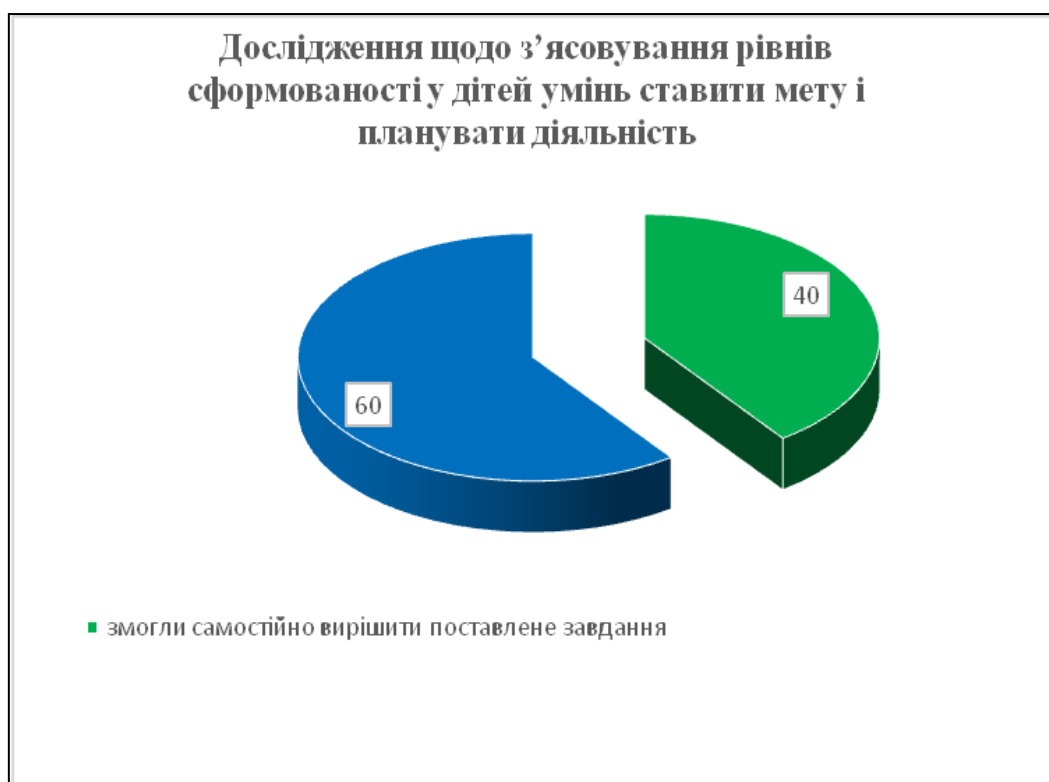

Рис 3.5. Аналіз виконання вправи «Подорож Білочки по річці» у контрольній групі дітей молодшого шкільного віку

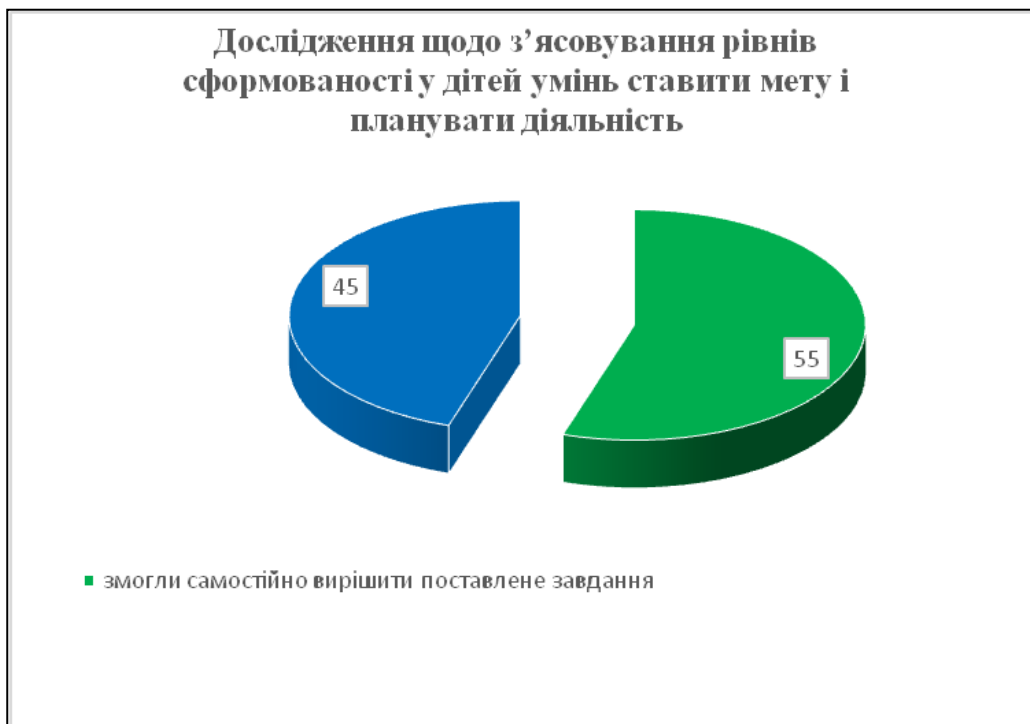

Рис 3.6. Аналіз виконання вправи «Подорож Білочки по річці» у експериментальній групі дітей молодшого шкільного віку

У підсумках по вправі «Допоможи Білочці прочистити джерело» (на з'ясування рівнів сформованості у школярів умінь планувати і реалізовувати експериментальну діяльність) з'ясувалося, що переважна більшість учнів не могли спланувати експериментальну діяльність, визначити способи виконання експериментальних завдань, а відтак і реалізувати їх. Діти не розуміли, чому Їжачок приніс марлю, для чого чисті банки, тільки після короткої бесіди із вчителем, діти почали робити припущення, лише кілька із них врешті запропонували один із виходів, що Білочка могла попросити допомоги у сильнішого, щоб підняти чи прибрати дерево (діти називали Вовка, Ведмедя).

Вправа «Білочка на гостинах» (на виявлення вміння контролювати (рефлексувати) експериментальну діяльність) підтвердила, що діти можуть впоратися із завданням тільки після численних спроб та помилок.

Так, 59% дітей 1-В класу та 60% учнів 1-А класу не могли аргументувати свою діяльність, їм важко зробити висновки навіть із допомогою інших (вчителя чи однолітків). Міркують формально та звертають увагу на зовнішні несуттєві особливості матеріалів, не задумуючись про мету діяльності.

Що ж стосується розвитку мови у дітей, які брали участь у геокешингу, то можна зробити висновок такий: у всіх дітей змінився (піднявся) рівень мовленнєвих показників: словник збагатився іменниками, прикметниками, дієсловами, узагальнюючими словами, висловлюваннями про дружбу, допомогу та ін. Дітям дуже сподобалася забавлянка:

Мала білочка

Мала білочка по ліщині скаче,

Шишки, горішки у торбину мече.

Плаксивим дітям дала по лущинці,

А чемним, гарним – те, що в серединці.

Закінчився геокешинг тим, що всі учасники склали знайдені «скарби» у кошик: цукерки, горіхи, гриби, пряники, шишки і Білочка знайшла свій кошик.

За результатами виконання молодшими школярами геокешингу «Допоможи Білочці знайти кошик» та діагностувальних завдань було виокремлено рівні сформованості у них дослідницьких умінь, про що свідчать дані у протоколі, та охарактеризовано самі рівні (високий, достатній, середній, низький).

Протокол

оцінювання рівня розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку (за результатами проведеного геокешингу

«Допоможи Білочці знайти кошик»)

Фактор	Критерій	Бали оцінювання	
		1-В клас	1-А клас
Соціальний розвиток	Соціально-комунікативна компетенція	3	3
Предметно-практична діяльність	Предметно-практична компетенція	2	2
Ігрова діяльність	Ігрова компетенція	3	3
Сенсорно-пізнавальний розвиток	Сенсорна компетенція	2	2
	Пізнавальна компетенція	1	2

Мовленнєвий розвиток	Комунікативна компетенція	2	2
	Мовленнєва компетенція	2	2
Критерії оцінювання: 4 бали – компетенція сформована в повній мірі; 3 бали – компетенція сформована в достатній мірі; 2 бали – компетенція сформована посередньо; 1 бал – компетенція сформована мінімально; 0 балів – компетенція не сформована.			

Високий рівень. Стійкий пізнавальний інтерес до експериментальної діяльності. Дитина проявляє ініціативу і творчість у вирішенні проблемних завдань, самостійно бачить ситуацію. Активно висловлює припущення, висуває гіпотези, спосіб вирішення проблемної ситуації, широко використовує аргументацію і докази. Дитина самостійно планує експериментальну діяльність, свідомо обирає предмети і матеріали для реалізації діяльності, ураховуючи їх якість, властивості, призначення. Дитина діє планомірно, пам'ятає про ціль протягом усього часу експериментування. У діалозі з дорослим пояснює хід проведення експерименту, доводить справу до кінця. Дитина формулює висновки вербально; бачить і пояснює співвідношення (або неспіввідношення) отриманого результату і гіпотези. Установлює причинно-наслідкові зв'язки, робить висновки.

Достатній рівень. Дитина проявляє активний пізнавальний інтерес до експериментування; бачить проблему, інколи самостійно, інколи з підказкою дорослого. Висловлює припущення, висуває гіпотезу самостійно або із допомогою інших (однолітків чи дорослого). Школяр планує діяльність переважно спільно з дорослим. Проявляє наполегливість у досягненні результатів, пам'ятає про ціль роботи. Дитина може самостійно формулювати висновки або за допомогою навідних запитань. Аргументує свої судження і користується доказами з допомогою дорослого.

Середній рівень. Пізнавальний інтерес до експериментування ще не стійкий, слабо виражений. Дитина не завжди бачить і розуміє проблему, є

малоактивною у висуненні прогнозів щодо її розв'язання. Не виражає прагнення до самостійності. Дитина припускається помилок при виборі матеріалів для експериментальної діяльності через недостатнє знання їх властивостей і якостей. У ході експериментування забуває про мету, захоплюючись процесом. Дитина помиляється при встановленні зав'язків і послідовностей (що спочатку, що потім): не може встановити причинно-наслідкових зав'язків і залежностей. Дитина не може зробити висновки із результатів експериментування. Міркування формальні, дитина орієнтується на зовнішні, несуттєві особливості матеріалів, із якими вона діє, не вникає у його справжній зміст.

Низький рівень. Пізнавальний інтерес до експериментальної діяльності практично не виражений, діти включаються в проблемну ситуацію, але їх інтерес швидко згасає. Дитина не висуває гіпотез. Учень не виявляє бажання діяти самостійно, припускається помилок під час експериментування; забуває про мету, не може спланувати хід проведення експерименту; має труднощі у відборі матеріалів для проведення експерименту. Не може зробити висновки ні самостійно, ні з допомогою дорослого.

Таким чином, враховуючи проведені дослідження та на основі вивчення психолого-педагогічних умов розвитку дітей, бесід із ними, власного спостереження, ми підготували методичні рекомендації щодо використання геокешингу для розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку.

3.2. Методичні рекомендації використання геокешингу щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку

Молодший шкільний вік є надзвичайно визначальним у становленні пізнавальних рис характеру. Сформовані в цьому віці психічні якості особистості виявляються стійкими і зберігаються у своїх основних рисах (із урахуванням вікових особливостей та новоутворень) на довгі роки.

Дитяча дослідницька діяльність – це вид активності дитини, спрямований на пошук об'єктивної інформації про устрій Всесвіту шляхом особистого практичного експериментування з об'єктом дослідження. Ґрунтом для такої діяльності є дослідницька пошукова активність, яка є природним станом дитини і породжує дослідницьку поведінку, створює умови для того, щоб психічний розвиток кожної особистості розгортався як процес саморозвитку.

Отже, дослідницька діяльність:

- сприяє розвитку пізнавальних потреб;
- полегшує оволодіння методом наукового пізнання в процесі пошукової діяльності;
- сприяє формуванню дослідницьких умінь молодшого школяра.

Щоб навчання перетворити у гру, треба гру зробити навчальною. Одним із способів реалізувати таке завдання є освітній геокешинг для дітей молодшого шкільного віку.

Особливості методики.

Вчитель має знати, які завдання можна зреалізувати за допомогою геокешингу:

- *навчальні*: навчити найпростішим способам орієнтуватися на місцевості, слідувати логіці гри, виконуючи правила, користуватися компасом, зашифрованими схемами, картами, планом, маршрутом;
- *розвивальні*: розвивати у дітей інтерес до інтелектуальної діяльності, самостійного вирішення пізнавальних, творчих завдань, вміння

орієнтуватися в часі і просторі; стимулювати розвиток розумових здібностей, концентрації уваги, логічне мислення, цілеспрямованість;

- *виховні*: виховувати бажання виконувати та доводити справу до кінця, дружні, партнерські взаємини, впевненість, почуття власної гідності, культуру спілкування, доброзичливість і емоційну чуйність, розвивати навички взаємодії з однолітками, батьками, іншими дорослими, толерантності, взаємодопомоги та ін.

Ураховуючи, що геокешинг як форма діяльності для дітей молодшого шкільного віку є новим видом, а також для досягнення найвищих результатів, рекомендуємо роботу спланувати.

Етапи проведення гри «Геокешинг»

1 етап – проведення попередньої роботи.

Виготовляється макет класної кімнати, навчального закладу, пришкільної ділянки навчального закладу або іншого об'єкту, що знаходиться за територією установи.

На цьому етапі з дітьми проводяться ігри-заняття на орієнтування, уміння працювати над макетом, картою-схемою, вміння визначати на них розташування різних об'єктів.

2 етап – проведення підготовчої роботи.

На цьому етапі вчитель готує сценарій, підбирає задачі для кожного завдання, і готує все необхідне для проведення самої гри, метою якої є знайти схованку. важливо, щоб завдання мали різне навчальне навантаження, були емоційно забарвлені, цікаві і пізнавальні для дітей.

3 етап – проведення гри – геокешингу.

На даному етапі з дітьми розглядається карта-схема маршруту до схованки, діти дають відповіді на запитання, пов'язані з предметом або місцем, де захований схованка, виконують завдання.

4 етап – презентація результатів.

На цьому етапі діти представляють результат – який «скарб» вони знайшли, узагальнюють отримані знання, проходить рефлексія: що сподобалося / не сподобалося, що нового дізналися, які враження від гри і т. д.

Для успішної реалізації всіх етапів, рекомендуємо використовувати методи:

- *пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) метод*. Його використання вчитель забезпечує сприймання, усвідомлення та запам'ятовування дітьми фактів і явищ. Цінність цього методу полягає в тому, що він сприяє засвоєнню і відтворенню значного обсягу знань.
- *проблемний метод*. Використовують його для активізації розумової діяльності дітей. Як відомо, інтерес до проблемних завдань у них виникає досить рано і розвивається протягом усього молодшого шкільного віку. Для педагога, який вирішив використати цей метод, головне правильно сформулювати проблему, стимулювати самостійний пошук дітьми шляху її вирішення.
- *дослідницький метод*. Він заснований на складанні педагогом і пропонуванні дітям проблемних завдань для пошуку рішення. Діти мають сприйняти вказану вчителем або самостійно побачити існуючу проблему, усвідомити її умови, спланувати етапи і засоби вирішення, проаналізувати успішність роботи на кожному етапі. Дослідницьке завдання вони розв'язують самостійно, а педагог лише коригує за необхідності їхні дії.
- *метод розвитку творчих здібностей дітей на основі теорії вирішення винахідницьких завдань*. За допомогою спеціальних вправ школярів знайомлять із законами діалектики, вчать системного аналізу, підводять до пошуку, погляду на предмети і явища з різних боків, бачення суперечностей в об'єкті (щось у ньому добре / щось погане, щось корисне / щось шкідливе тощо). Діти опановують навички вирішення проблем, використовуючи прийоми аналізу об'єктів у різних часових і просторових

вимірах, спостереження за «живими хмаринками», уявлення себе на місці спостережуваного об'єкта, зміна характеру літературного героя та ін.

- *метод розв'язання винахідницьких завдань*. Допомагає активізувати навчальний процес, оскільки стимулює пошук школярами нетрадиційних рішень, уберігає їх від стереотипів мислення, розвиває нетрадиційний погляд на предмети і явища, привчає дітей, не довіряючи чужому досвіду, шукати свої шляхи вирішення проблем і відстоювати власну думку.
- *ігровий метод*. Гра передбачає застосування у навчанні елементів ігрової діяльності, внаслідок чого дидактичне завдання стає більш зрозумілим, доступним і привабливим для дитини, а процес навчання – цікавішим. Гра сприяє розвитку довільної уваги, активізує мислинневу діяльність, творчу думку і волю молодших школярів.

Окремо виділимо метод індивідуальної і колективної пошукової діяльності. Пізнавальна діяльність породжує ідею – відкриття, стимулює розумову активність, допомагає знайти вірне рішення з усіх можливих, а залучення до колективної роботи батьків та інших дорослих допомагає насправді зробити сам процес навчання найближче наближеним до життя.

зможуть виконати завдання, але при цьому не втратять до нього інтерес.

Не зайвим, на нашу думку, є наголошення на таких особливостях проведення геокешингу для дітей молодшого шкільного віку:

- у грі повинен бути сюжет і предметно-ігрове середовище (на час гри класна кімната перетворюється в «тридесяте царство», «космос», «морське дно», «чарівний ліс», за мотивами літературного твору або мультфільму);
- у грі беруть участь всі діти класу, без виключення;
- у зміст сценарію потрібно впровадити різні види діяльності, так як виконувати одноманітні завдання дітям зазначеного віку, згідно з психолого-віковим особливостям, буде нецікаво;

- у ході гри учасники проходять низку «перешкод», виконуючи пізнавально-інтелектуальні завдання, завдання, поставлені перед дітьми, повинні відповідати віку;
- якщо навіть хтось із дітей не справився із завданням, ні за яких обставин не можна яким-небудь чином кричати на дитину чи принижувати її гідність.

Орієнтовані види завдань щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку у геокешінгу.

Розгадати кросворд. Підберіть п'ять нескладних питань для цього завдання. Ключове слово повинно бути дуже відоме. Дуже добре, коли діти бачать букви ключового слова, таким чином, вони отримують початкові навички читання.

Правильно розставити букви в слові. Підберіть слово, яке потрібно відгадати, довжиною не більше 4-5 букв. Напишіть його, переставивши букви місцями, і попросіть дітей скласти відгадку. Для цієї справи можна використовувати кубики.

Розгадати загадки. Вибирайте загадки, відповідями до яких є слова, що позначають одяг, посуд, предмети інтер'єру і т. д. Можна також використовувати завдання, із відгадками «мама» чи «тато», яке означатиме, що наступне завдання потрібно шукати у батьків.

Відгадати ребус. Діти повинні розшифрувати слово, яке загадане у вигляді простого ребуса з використанням малюнків і букв.

Проведення дослідів із водою. Учні молодшого шкільного віку мають знати, що є предмети важчі за воду і вони тонуть, а є легші – вони «тримаються» на воді. За допомогою води можна дістати предмет (див. додаток А).

Проведення дослідів із магнітом. Дітей молодшого шкільного віку можна познайомити із властивостями магніту (морське залізо, тягунець). Учні мають розуміти, що магніти мають властивість притягати до себе невеликі предмети з феромагнітних матеріалів (див. додаток Б).

Практика показує, що поштовхом до початку пошуку «скарбів» може послужити здивування, цікавість, висунута проблема або прохання. Чим більше дитина задає питань, тим краще. Ці питання допомагають зібрати якомога більше вихідного матеріалу, який потім буде класифікуватися. Тому геокешинг займає особливе місце в системі роботи в навчальному закладі. Він є цікавим і захоплюючим процесом, як для дітей, так і для дорослих.

Важливою умовою для розвитку допитливості, самостійності при вирішенні інтелектуальних завдань у класній кімнаті необхідне «щільне» розвивальне середовище, яке виконує навчальну функцію, розвиває особистісні якості дитини. Предметне середовище має мати характер відкритої, незамкненої системи, здатної до зміни, коригування та розвитку.

Предметно-просторове середовище варто організовувати на основі таких принципів:

- насиченість;
- трансформованість;
- поліфункціональність;
- варіативність;
- доступність;
- безпека.

Практика підказує: повністю замінити предметне середовище в класній кімнаті складно. Але все-таки, при будь-яких обставинах, предметний світ, що оточує дитину, необхідно поповнювати і оновлювати, і тільки тоді середовище буде сприяти формуванню допитливості, самостійності, активності дітей.

Варто намагатися, щоб всі центри в приміщенні спрямовувалися на розвиток дитячої допитливості. Діти мають знати для чого використовуються олівці, фломастери, маркери; для чого – ножиці, скріпки, глобус, годинник, календар, ваги, лупа; як користуватися наліпками, стіками, сітками, магнітом; що пластмасові предмети легші за металеві, а скляні – крихкі; що можна зробити із LEGO та ін.

Цікаво, коли діти можуть побачити різні природні матеріали: дерево, віск, пісок, глину, землю, воду та ін.; різні види скла: прозоре, непрозоре, кольорове; різні види круп та продуктів харчування: сіль Екстру, сіль морську, цукор, горіхи, різні боби, гречку, просо, манку та ін.

Треба намагатися, щоб кожен день наші учні не тільки пізнавали і вивчали навколишній світ, а й жили в гармонії з ним, отримували задоволення від кожного прожитого дня, від різноманітності своєї діяльності, успішно виконаного завдання.

Особливу увагу в грі геокешинг можна приділити підбору музики і підготовці презентації. Музичний супровід забезпечує відповідний емоційний настрій. Презентація допомагає в проведенні гри, не відволікаючи, а навпаки концентруючи увагу дітей на тому чи іншому завданні. Правильно зроблена презентація для гри геокешинга – це шлях до творчої діяльності, при якій діти потрапляють в світ образів, як у відеогрі.

Важливо, щоб діти гарно знали і орієнтувалися у найближчому оточенні – де знаходиться кабінет директора у школі, спортивна зала, актова зала, їдальня, які дерева ростуть на ігровому майданчику біля школи, де спортивний майданчик, чи інші цікаві місця. Потрібно провести невеликі заняття-екскурсії, після яких обговорити місця, де побували, дати опис певного об'єкта, щоб діти розповіли, що їм запам'яталося. Такі заняття потрібні для того, щоб можна було виконувати у майбутньому завдання. Наприклад, в класну кімнату листоноша Печкін приніс лист – малюнок: «Кошеня заплуталося в дроті», в якому зазначено місце події. За описом і порівнянню місцевості діти виконують завдання: пройти повз спортивну залу, вийти іншим виходом із приміщення, обійти ігровий майданчик, підійти до самого високого дерева, стати до нього лицем, а до виходу задом, зробити вліво п'ять кроків і відшукати кошеня.

Геокешинг допомагає дітям краще орієнтуватися в просторі. За описом навколишнього оточення ми пропонуємо дітям знайти «скарб», подолавши на шляху різні перешкоди: перестрибнути через струмок, присісти три рази,

побудувати місток через широку річку, порахувати берізки, вибрати правильну стежку. Таким чином, ми комплексно підходимо до розвитку дітей: розвиваються психічні процеси, рухова активність, математичні уявлення, пізнання навколишнього світу, конструювання, формується співробітництво і взаєморозуміння при виконанні спільної справи.

Необхідним етапом у розвитку дослідницьких умінь дітей за допомогою геокешингу є взаємодія з батьками. Відомо, що жодне виховне або навчальне завдання не можна успішно вирішити без плідного контакту з сім'єю.

У цьому випадку цілеспрямована робота із батьками має носити не випадковий характер, а системний, постійнодіючий (див. додаток В). У роботі з батьками треба наголошувати на важливості проведення спільно із дітьми часу, особливостях відвідування різноманітних цікавих місць під час екскурсій, подорожей, поїздок вихідного дня. Пояснювати дітям цінність відвідуваних місць, їх історичне (чи інше) значення.

Можна запропонувати батькам робити спільні фото з дітьми, обирати цікаві місця і залишати «скарби» у схованках там для інших учасників. А із фотографій у класі можна створювати фотоколаж. Інші діти і батьки повинні дізнатися про місце, де була зроблена фотографія і, відправитися туди у пошуках «скарбу». А для підтвердження того, що вони там були, батьки мають зробити фотографії себе з дитиною на цьому місці і залишити «скарб» для інших.

Аналіз стану розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку під час констатувального етапу експерименту, що проводився на базі Першої міської гімназії Черкаської міської ради Черкаської області, показав, що жодна із компетенцій, визначених у Державному стандарті початкової освіти, у наших дітей не сформована в повній мірі.

За нашим спостереженням, найбільші труднощі діти відчували під час проведення вправ *«Подорож Білочки по річці»* і *«Допоможи Білочці прочистити джерело»*.

Щоб поправити цю ситуацію, познайомити дітей із властивостями води, сформувати дослідницькі та інші компетенції, ми вирішили провести геокешинг «**Загадкова вода**».

Завдання:

- *освітні*: розширити знання дітей про воду, визначити роль води в житті людини і живих організмах, формувати у дітей пізнавальний інтерес до природи, закріпити знання про кругообіг води в природі;
- *виховні*: виховувати дбайливе ставлення до води як основного природного ресурсу;
- *розвиваючі*: розвивати мовлення, мислення, допитливість; вміння аналізувати, робити висновки; мати свою думку.

Хід геокешингу:

На початку геокешингу вчитель розповідає історію: сьогодні вранці мені прийшов лист, що у нашій класній кімнаті схований «скарб». Він замкнений у одній із шаф, а ключик загубився. Щоб його знайти, треба виконати певні завдання. Але є одна умова: треба отримати цукерку, горіх, пряник, грибок і паперовий ключик та обміняти їх тоді на справжній ключ, яким можна буде відкрити шафу. Діти об'єднуються у дві команди і починається гра.

Завдання 1. «Відгадай слово»

Вірш «*Ви чули про ...?*».

Ви чули про [...] ? Кажуть, вона всюди!

В калюжі, морі, океані і навіть – крані.

Як бурулька замерзає, в ліс туманом заповзає.

На плиті у нас кипить, паром чайника шипить.

І без неї нам не вмитись, не наїстись, не напиться!

Хто першим називає слово ВОДА, той отримує «скарб» – цукерку-карамельку.

Завдання 2. «Вода у природі»

Дітям показують різні картинки, кожна команда має сказати, що вона бачить і чи потрібно «зображуваному» вода і як її використовують?

Для команди 1. Зображення із зайцем, дельфіном, березою, камінцем, піском, вогнем.

Для команди 2. Зображення із акваріумними рибками, лисицею, кущем калини, глиною, свічкою.

Яка команда набирає більше балів, та отримує «скарб» – горіх, якщо балів порівну, то «скарб» отримують обидві команди.

Завдання 3. «Вода на смак, дотик, нюх»

Вчитель просить подивитися, що є на столах двох команд.

Діти розглядають, що на столах є три склянки із водою, сіль, цукор, олія, ложка.

Вчитель просить, щоб діти перевірили, чи має чиста вода запах і смак.

Відповіді: чиста вода не має запаху і смаку.

Вчитель просить додати у різні стакани по ложці солі, цукру, олії. Що змінилося?

Діти мають сказати, що цукор і сіль розчиняються у воді, а олія – ні. Вода тепер має смак – солена, солодка.

За повну відповідь команда отримує «скарб» – пряник.

Завдання 4. «Чарівна вода»

Двом командам пропонується згадати чарівні слова і піти «роздобути» склянку чарівної води. Дітям дається пуста склянка і визначається час. Хто повернеться раніше із склянкою води, той переміг.

Діти можуть попросити склянку в іншій класній кімнаті, у медичному пункті, повара на кухні. Головне, сказати «чарівне» слово, отримати воду і принести її у визначене місце.

За виконане завдання команда отримує «скарб» – гриб.

Завдання 5. «Заморочки із бочки»

Команди отримують «бочки» (стилізовані дволітрові пластикові пляшки), на дні яких лежать маленькі корочки із паперовими ключиками. Треба за допомогою води, мірного стаканчика дістати ключик. Перевертати чи трусити «бочку» не можна.

За виконане завдання команда отримує «скарб» – паперовий ключик.

Команда, яка має цукерку, горіх, пряник, грибок і паперовий ключик, обмінює їх на справжній ключ, відкриває шафу і отримує приз – морозиво, солодощі, де є також вода.

У ході геокешингу «**Загадкова вода**» із елементами дослідницько-пошукової діяльності вчитель спільно з дітьми досліджували такий об'єкт як вода. Для дітей стало доступним те, що в об'єктивно існуючій природі не піддається спостереженню.

Із огляду на це можна виділити основну пізнавальну функцію пошуково-дослідницької діяльності виявлення і демонстрація зв'язків, недоступних для органів чуття дитини. Адже пошуково-дослідницька передбачала розв'язання дошкільниками ситуацій за допомогою проведення дослідів, під час яких діти задіювали різний досвід (емоційний, соціальний, розумовий), самостійно аналізували результати, робили умовиводи, пізнавали сутність того чи того явища.

Крім цього, геокешинг у вигляді гри сприяв удосконаленню пам'яті дітей, активізації їхніх розумових процесів, стимулював розвиток у них мовленнєвих навичок. А отже, у дітей накопичується досвід розумових дій та операцій, тобто розвиваються розумові уміння.

Завдання, які ми ставили перед геокешингом:

- систематизувати та поглибити знання про воду;
- засвоїти нові способи пізнавальної діяльності;
- виховувати дбайливе ставлення до води як основного природного ресурсу
- узагальнювати власний досвід, можна вважати виконаними.

Провівши короткі бесіди із дітьми, екскурсії по території навчального закладу, пояснювальні бесіди із батьками, ми отримали гарні результати. Ми ще раз довели, що організація освітнього процесу в початковій школі, яка базується на моделі особистісно орієнтованої взаємодії педагогів з учнями, із їхніми батьками, дає змогу дітям реалізувати свої пізнавальні потреби.

Аналізуючи організацію практичної діяльності з дітьми молодшого шкільного віку, ми дійшли висновку, що необхідно активізувати саме роботу пошуково-дослідницького змісту із використанням ігрових навчальних методів. Адже ефективність освітнього процесу безпосередньо залежить від емоційного забарвлення діяльності, чуттєвого досвіду та від усвідомлення кожною дитиною своїх можливостей.

Протокол

оцінювання рівня розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку

(за результатами проведеного геокешингу «Загадкова вода»)

Фактор	Критерій	Бали оцінювання	
		1-В клас	1-А клас
Соціальний розвиток	Соціально-комунікативна компетенція	3	3
Предметно-практична діяльність	Предметно-практична компетенція	3	3
Ігрова діяльність	Ігрова компетенція	3	4
Сенсорно-пізнавальний розвиток	Сенсорна компетенція	3	3
	Пізнавальна компетенція	3	3
Мовленнєвий розвиток	Комунікативна компетенція	3	4
	Мовленнєва компетенція	3	4
Критерії оцінювання: 4 бали – компетенція сформована в повній мірі; 3 бали – компетенція сформована в достатній мірі; 2 бали – компетенція сформована посередньо; 1 бал – компетенція сформована мінімально; 0 балів – компетенція не сформована.			

Аналіз даних у Протоколі показує, що діти двох класів стали активнішими, почали більше проявляти ініціативу, у них з'явився творчий інтерес, захопленість дослідницькою діяльністю, бажання шукати спосіб вирішення проблеми.

Все це говорить про те, що у дітей з'явилася мотиваційно-творча активність, яка є основою успішної творчої діяльності. У процесі занять у дітей

удосконалювалися вміння порівнювати, аналізувати, формулювати визначення понять. Школярі стали уважнішими один до одного і до себе, у них з'явилася колективна співпраця, вона почали намагатися пояснити причину своїх удач або помилок.

Під час другого геокешингу діти стали проявляти більшу самостійність, особливо при проведенні експериментів, почали активніше припускати різні варіанти з приводу перспектив своєї діяльності і передбачуваних результатів.

Таким чином, аналіз контрольного етапу експерименту показав, що реалізація комплексу психолого-педагогічних умов щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку за допомогою геокешингу та корекційна робота були складені відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Висновки до третього розділу

Для підтвердження гіпотези дослідження була організована дослідницько-експериментальна робота із використанням геокешингу, яка проводилася на базі Першої міської гімназії Черкаської міської ради Черкаської області. Експериментально були підібрані та апробовані по різні методики вивчення розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку; виявлено вихідний рівень розвитку дослідницьких умінь дітей.

Провівши констатуючий етап експерименту, ми отримали результати, аналіз яких свідчить, що більша частина дітей показали середній рівень сформованості дослідницьких умінь; досить невелика частка дітей (10-12%) – володіли дослідницькими вміннями на достатньому рівні, проте досить велика частка дітей (25%) не вміли вести експериментальну діяльність із тих чи інших причин.

На початок формувального етапу майже половина дітей (49%) перебували на середньому рівні сформованості дослідницьких умінь.

Саме тому формувальний етап був спрямований на реалізацію психолого-педагогічних умов і включав:

- проведення пізнавальних бесід із дітьми для розвитку дослідницьких умінь дітей;
- вдосконалення розвиваючого предметно-просторового середовища у групах у аспекті дослідницької діяльності дітей молодшого шкільного віку;
- посилення взаємодії із батьками щодо розвитку дослідницьких умінь у дітей.

Експерименти були епізодичні, ілюстративні, короткотривалі, у доступній формі пояснювали дітям про різні фізичні властивості об'єктів живої і неживої природи. Сенсорні дії були спрямовані на обстеження форми, величини, визначення кольору, орієнтацію у просторі, розвиток баричних

відчуттів. Ступінь самостійної діяльності був невисоким, оскільки експерименти супроводжувались показами, бесідами вихователя.

Свою роботу вважали за необхідним розпочати з формування вміння бачити стан об'єкта, або одне явище без зв'язку з іншими об'єктами та явищами.

Експериментальна діяльність була спрямована на збагачення уявлень про навколишній світ, діти знайомилися із різними фізичними властивостями предметів, які нас оточують. Також ми вважали, що для кращої реалізації методики слід створити систему експериментів, яка буде поступово ускладнюватися.

Така пророблена робота дала свої результати: показники, отримані в результаті обробки, свідчать про позитивну зміну рівня розвитку дослідницьких умінь у дітей молодшого шкільного віку, що дозволяє констатувати про підтвердження висунутої нами гіпотези дослідження.

ВИСНОВКИ

У ході виконаного дослідження нами була проведена теоретична і експериментальна робота щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку із використанням геокешингу.

Проведена робота щодо розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку із використанням геокешингу підтверджує висунуту нами гіпотезу і дозволяє зробити наступні висновки щодо теоретичних підходів і методичного рішення досліджуваної проблеми.

У рамках вирішення першого завдання нами було вивчено стан проблеми, що розглядається в педагогічній науці та віковій психології і практиці початкової освіти, уточнено понятійний апарат дослідження.

Теоретичне вивчення даної проблеми показало, що вона розглядається вченими в різних аспектах: психологічному, педагогічному, соціальному. При розгляді проблеми розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, наше увага акцентувалася на характеристиці її сутності та структури, виявленні умов її формування в освітньому процесі.

Визначаючи сутність поняття «дослідницькі вміння дітей молодшого шкільного віку», ми є солідарними із думками багатьох вчених і визначаємо дослідницькі вміння як такі, що – поєднують вміння бачити проблеми, ставити питання, давати визначення поняттям, висувати різні гіпотези, класифікувати, проводити експерименти і спостереження, робити висновки, працювати з текстом, структурувати матеріал, захищати і доводити свої ідеї.

Ми погоджуємося, що структурними компонентами пошуково-дослідної діяльності є: спостереження, поетапне фіксування результатів, зіставлення результатів дослідного і контрольного матеріалу за допомогою різноманітних методів і прийомів.

Розглядаючи пошуково-дослідницьку діяльність як чуттєво-практичну, беремо до уваги, що здійснюється вона теоретично пізнаними засобами і вміннями та навичками, здобутими практично. Цей вид діяльності вдало

поєднує чуттєвість і діяльність, які в повному обсязі відповідають особливостям розумової діяльності молодшого школяра. У практиці виховання може визначати зміст діяльності відповідно до обраної мети, неодноразово повторювати, щоб домогтися достовірності результатів. Вчитель спільно з дітьми може досліджувати явище або властивість. Варіювати їх, змінювати умови, ситуації, спробувати різні засоби. Отже, для дітей стає доступним те, що в об'єктивно існуючій природі не піддається спостереженню. У зв'язку з цим пошуково-дослідна діяльність має такі основні пізнавальні функції, як демонстрація зав'язків. Недоступних для органів чуття дитини, проникнення в саму суть явищ природи тощо.

Вирішуючи завдання теоретичного обґрунтування психолого-педагогічних умов застосування геокешингу як засобу розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, ми виділили у освітньому процесі загальноосвітнього навчального закладу комплекс психолого-педагогічних умов, що забезпечують ефективний розвиток дослідницьких умінь:

- реалізація і розвиток дослідницьких умінь дітей у грі і через експериментування;
- поповнення предметно-просторового середовища у закладі середньої освіти в аспекті розвитку дослідницьких умінь дітей – предметно-просторове середовище має сприяти творчому розвитку дітей, набутті досвіду, самостійному знаходженню нових способів реалізації діяльності;
- здійснення взаємодії з батьками щодо розвитку дослідницьких умінь у дітей.

Експериментально перевіривши психолого-педагогічні умови застосування геокешингу як засобу розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, ми розробили методику організації геокешингу із дітьми молодшого шкільного віку для розвитку їх дослідницьких умінь. Розроблений комплекс вправ-дослідів може бути використаний педагогами загальноосвітніх навчальних закладів у практичній діяльності. А також,

визначений в роботі комплекс психолого-педагогічних умов розвитку дослідницьких умінь, структура показників та критерії відстеження процесу, можуть бути застосовані педагогами для розвитку навичок дослідницьких умінь не тільки в процесі формування дослідницької діяльності, а й в інших видах діяльності.

У своїй роботі ми використовували модель геокешингу та експериментальну структуру дослідницької діяльності. Зміст такої структури полягає в розвитку дослідницьких умінь дитини працювати з досліджуваними об'єктами не в «лабораторних умовах», а через гру.

У цій моделі використовується наступна логіка методів: діти через гру навчаються; запитання спонукають дітей до постановки проблеми; діє схематичне моделювання досвіду; ставляться навідні питання, що допомагають прояснити ситуацію і зрозуміти сенс експерименту, його зміст і природну закономірність; діє стимулююча комунікація: що нового ти дізнався, тобі було цікаво, що тобі сподобалося / не сподобалося та ін.

Визначивши критерії і рівні розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку, ми прийшли до висновку, що робота по формуванню дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку повинна проводитися поступово і у кілька етапів:

1 етап – безпосереднє формування і розвиток дослідницьких умінь і навичок дітей молодшого шкільного віку. Зміст першого етапу включав завдання, спрямовані на розвиток пам'яті, уваги та інших пізнавальних функцій.

2 етап – ознайомлення молодших школярів із методикою навчально-експериментальних досліджень та веденням гри у формі геокешингу. На цьому етапі пропонувалася класифікація, за допомогою якої можна систематизувати процес навчальних вправ.

3 етап – виконання дітьми вправ геокешингу, проведення ними самостійних досліджень, коли в дослідницький пошук залучалася вся група, діти вчилися самостійно ставили цілі і підбирати методи їх досягнення.

У своєму дослідженні, ми дотримувалися організаційної структури, яка включала:

- індивідуальне використання часу вправ, використання приміщення за межами навчального кабінету;
- врахування досвіду дітей молодшого шкільного віку, їх психолого-педагогічні особливості розвитку;
- орієнтування дітей у спостереженнях і експериментуванні;
- участь кожної дитини в плануванні власної дослідницької діяльності;
- чергування індивідуальної та колективної роботи, використання елементів взаємного навчання, поєднання навчання дітей із роз'яснювальною роботою із вчителями, батьками та іншими дорослими (повар у дитячому садку, медична сестра).

У дослідженні ми зробили акцент на використанні геокешингу у навчальній діяльності молодших школярів. Так як гра у такий спосіб сприятливо діє на розвиток психічних процесів, нових видів розумової діяльності, засвоєння нових знань та умінь школярів У геокешингу поетапне відпрацювання розумових дій відбувається постійно і ненав'язливо.

Важлива роль гри в розвитку психічних процесів дитини пояснюється тим, що вона озброює дитину доступними для неї засобами активного відтворення, моделювання за допомогою зовнішніх, предметних дій такого змісту, яке за інших умов було б неможливим та не могло бути посправжньому засвоєно.

Результати, отримані в ході констатувального етапу, дозволили зробити висновок, що у дітей двох класів: 1-А класу та 1-В класу на середньому рівні розвинені дослідницькі уміння.

Результати формуючого етапу експерименту, дозволили вважати проведену роботу успішною, а психолого-педагогічні умови розвитку

дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку – необхідними і достатніми.

Результати контрольного етапу експерименту показали, що діти молодшого шкільного віку стали активнішими, проявляли ініціативу, творчий інтерес, захопленість дослідницькою діяльністю, у більшості із них з'явилося бажання шукати спосіб вирішення проблеми. Всі учасники експерименту висловилися про вподобання такого виду діяльності як геокешинг.

У дітей удосконалилися здібності порівнювати, аналізувати, формулювати визначення понять. Діти стали проявляти більшу самостійність при проведенні експерименту, могли міркувати з приводу перспектив своєї діяльності і передбачуваних результатів.

Таким чином, ми вважаємо, що комплекс занять щодо розвитку дослідницьких умінь у дітей молодшого шкільного віку за допомогою геокешингу був підібраний правильно, відповідно до вікових особливостей дітей цього віку. Завдання пропонувалися дітям від простого до складнішого, із врахуванням індивідуального підходу до кожної дитини. До роботи із дітьми ми залучали батьків, щоб і вони могли брати участь у навчанні своїх дітей, вчителів та інших дорослих із оточення дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аматьєва О. П., Саяпіна С. А. Пріоритетні напрямки наукових досліджень обдарованості дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / Олена Аматьєва, Світлана Саяпіна // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2013. – № 3 (10). – С. 49-52.
2. Артемчук Г. І. Методика організації науково-дослідної роботи / Г. І. Артемчук, В. М. Курило, М. П. Кочерган. – Київ: Форум, 2000. – 271 с.
3. Баранова Э. А. Вопрос как форма познавательной активности детей 5–8 лет / Э. А. Баранова // Вопросы психологии. – 2007. – № 4. – С. 45–55.
4. Барбер М. Океаны инноваций / Майкл Барбер, Кейтлин Донелли, Ризви Саад // Вопросы образования. – 2012. – № 4. – С.109–185.
5. Безсонова О. Коректурні таблиці як стимул пізнавальної активності дошкільників / Ольга Безсонова // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2012. – № 12. – С. 60–68.
6. Бем Н.А., Тяпкина Е.В., Синаторов С.В. Геокешинг в контексте современного образования. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://research-journal.org/pedagogy/geokeshing-v-kontekste-sovremennogo-obrazovaniya/>
7. Бех Д. І. Виховання особистості : [підруч. для студ. вищ. навч.закл.] / Іван Дмитрович Бех. – Київ : Либідь, 2008. – 848 с.
8. Бех І.Д. Психологічний супровід особистісно зорієнтованого виховання / І.Д. Бех // Початкова школа. – 2004. – №3. – С.3–6.
9. Беленька Г. Взаємозв'язок фізичного та інтелектуального розвитку дошкільника в процесі пізнання ним світу природи / Г. Беленька // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету: Педагогіка. – 2004. – № 4. – С. 55–58.
10. Беленька Г. Експериментування – крок до пізнання / Г. Беленька // Дошкільне виховання. – 2007. – № 5. – С. 7.

11. Белоусова Н. Г. Розвиваємось – граємо, пізнаємо – зростаємо : [блочне планування організованої діяльності дітей переддошкільного віку за сферами життєдіяльності та лініями розвитку] / Н. Г. Белоусова, Н. Р. Шайхутдінова // Бібліотечка вихователя дит. садка. – 2011. – № 3. – С. 3–75.
12. Біла І. Повернімо дитині дитинство! : [добірка творчих ігор-вправ] / Ірина Біла // Дошкільне виховання. – 2013. – № 7. – С. 17–18.
13. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання : [про розвиток спостережливості у дітей молодшого шкільного віку] / Ірина Біла // Дошкільне виховання. – 2008. – № 4. – С. 9–11.
14. Богініч О. Л. Природа і рух / О. Л. Богініч, Г. В. Бєленька. – Київ : Кобза, 2003. – 98 с.
15. Бурова А. Організація ігрової діяльності школярів / Алла Бурова // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2009. – № 1. – С. 29–33.
16. Булахова С. Корекція пізнавального розвитку дітей / Світлана Булахова // Психолог дошкільця. – 2011. – Трав. (№ 5). – С. 18–20.
17. Валентьєва Т. І. Формування пізнавальної компетентності старших дошкільників / Валентьєва Т. І. // Вісн. Чернігів. держ. пед. ун-ту. Серія: Педагогічні науки / Чернігів. держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2008. – Вип. 56. – С. 252–254.
18. Васько А. М. «Ейдетика для дошкільнят» : (програма розвитку пізнавальної активності дошкільників методами ейдетики) / А. М. Васько // Обдар. дитина. – 2013. – № 4. – С. 51–59; № 5. – С. 46–52.
19. Вева А. В. Подорож Незнайка країнами світу : інтегрована діяльність у старшій групі з пріоритетом пізнавальної лінії розвитку / А. В. Вева // Дошкільний навч. закл. – 2012. – № 3. – С. 12–15.
20. Власова З. И. Влияние кризиса трех лет на познавательное развитие дошкольника / З. И. Власова // Психология обучения. – 2007. – № 10. – С. 39–53.

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В. Бусел.]. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
22. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте : психологический очерк : кн. для учителя / Л. С. Выготский. □ 3-е изд. – М. : Просвещение, 1991. – 278 с.
23. Выготский Л. С. Собрание сочинений : у 6 т. Т. 4 : Детская психология / Л. С. Выготский ; под. ред. . Д. Б. Эльконина. – М. : Педагогика, 1984. – 432 с.
24. Виховуємо базові якості особистості старшого дошкільника в умовах ДНЗ : методичний посібник / Г. Беленька, Н. Гавриш, С. Васильєва, В. Маршицька, С. Нечай, Г. Орлова, О. Острианська, О. Полякова, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Шкляр ; за заг. ред. Н. Гавриш. – Харків : Мадрид, 2015. – 220 с.
25. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук [та ін.] – Київ : Либідь, 2012. – 416 с.
26. Вікова психологія : навч. посіб. / О. П. Сергеєнкова, О. А. Столярчук, О. П. Коханова, О. В. Пасєка. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 376 с.
27. Внук О. Д. Сенсорний розвиток дітей раннього віку / О. Д. Внук // Дошкільний навч. закл. – 2011. – № 8. – С. 29–32.
28. Волкова Г. Маленькі археологи : пізнавальний проект для старших дошкільнят / Галина Волкова, Валентина Старинська // Дошкільне виховання. – 2014. – № 6. – С. 25–27.
29. Волинець Ю. О. Формування дослідницьких умінь у студентів – майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів / Ю. О. Волинець // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – Т. 2. – 2015. – С. 193-200.

30. Волошина Н. Гра дарує радість пізнання : дидактичні посібники для сенсорного розвитку / Надія Волошина // Дошкільне виховання. – 2013. – № 12. – С. 20–22.
31. Гайдаржийська Л. П. Розвиток пізнавальної активності як психологічна проблема навчання дітей дошкільного віку / Л. П. Гайдаржийська // Зб. наук. пр. Психологічні науки / Бердян. держ. пед. ун-т, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Бердянськ, 2007. – № 4. – С. 67–72.
32. Геокешинг – одна з сучасних технологій дошкільної освіти. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.garmoniya.mk.ua/articles/geokeshyng-odna-z-suchasnyh-tehnologiy-doshkilnoyi-osvity.html>
33. Гнетецька О. П. Формування дослідницьких здібностей дітей старшого дошкільного віку в пошуково-дослідницькій діяльності / Ольга Гнетецька // Освіта та розвиток обдарованої особистості. – 2015. – № 7 (38). – С. 14–17.
34. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 375 с.
35. Горохович А. Плекаймо в дитині і розум і душу. – Дрогобич: Бескид, 1992. – 108 с.
36. Гурковська Т. Л. Переживання успіху як чинник становлення особистісного потенціалу дитини в пізнавальній сфері / Т. Л. Гурковська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. ст. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2007. – Т. 4 : Психологія розвитку дошкільника, Вип. 4. – С. 119–129.
37. Гурковська Т. Л. Особистісний аспект пізнавальної сфери дошкільника / Т. Гурковська // Актуальні проблеми психології : зб. наук. ст. / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – Київ, 2008. – Т. 4 : Психологія розвитку дошкільника, Вип. 5. – С. 49–55.

38. Демидова Ю. О. Формування першооснов пізнавальної самостійності старших дошкільників у конструктивній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Демидова Юлія Олексіївна ; [наук. керівник Щербакова Катерина Йосипівна ; Маріупол. держ. гуманітар. ун-т]. – Київ : [б. в.], 2007. – 20 с.
39. Дитина : Освітня програма дітей від двох до семи років / наук. кер. програмою: О. В. Огнев'юк; авт. кол. : Г. В. Беленька, В. У. Белкіна, Н. І. Богданець-Білоskalенко, Ю. О. Волинець [та ін.] / Мін. осв. і наук. України, Головн. упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.
40. Дудка Т. Краєзнавчо-туристичний захід як інструмент розвитку процесу мислення дітей старшого дошкільного віку / Т. Дудка // Вісник Інституту розвитку дитини. Сер. : Філософія, педагогіка, психологія. – 2013. – Вип. 29. – С. 47–51. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vird_2013_29_11.pdf
41. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – Київ : Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
42. Эльконин Д. Б. Детская психология : учеб. пособ. для студ. учрежд. высш. проф. обр. / Д. Б. Эльконин. – 6-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2011. – 384 с.
43. Зайцева Л. Технологія розвивального навчання дітей дошкільного віку / Л. Зайцева // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2012. – № 8. – С. 19–31.
44. Зайченко І. В. Педагогіка: навч. посіб. / І. В. Зайченко. – Київ : Освіта України, КНТ, 2008. – 528 с.
45. Зінкевич О. Українське дошкілля / Осип Зінкевич. – Київ : Смолоскип, 2011. – 558 с.

46. Зінченко В.М. Організація психолого-педагогічного супроводу дитини в умовах дошкільного закладу / В.М. Зінченко // Дошкільна освіта. – 2004. – № 1. – С. 15–17.
47. Іщенко Л. В. Формування творчої індивідуальності дітей старшого дошкільного віку: Навчальний посібник / Л. В. Іщенко. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – 162 с. – Бібліогр.: с. 123.
48. Каленіченко Т. Інтегровані заняття для дітей раннього віку / Тетяна Каленіченко // Дит. садок. Фантазії вихователя. – 2014. – Вип. 11. – Листоп. (число 22.). – С. 24–30.
49. Карабаєва І. І., Яценко Т. В., Пасічник А. В. Інтелектуально обдаровані дошкільнята: підтримка та супровід [Текст] / І. І. Карабаєва, Т. В. Яценко, А. В. Пасічник. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.
50. Кваша Г. М. Пізнавальна діяльність дітей у процесі взаємодії з об'єктами природи в домашніх умовах / Г. М. Кваша // Педагогічний пошук. – 2011. – № 2. – С. 65–67.
51. Кіндрат І. Ознайомлення з просторовими відношеннями : система занять для старших дошкільників / Інна Кіндрат // Дит садок. Фантазії вихователя.– 2014. – Верес. (число 18). – Вип. 9. – С. 20–33.
52. Кіндрат І. Формування світогляду дошкільників: наукові підходи, аналізування реальної ситуації / Інна Кіндрат // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2013. – № 6. – С. 13–20.
53. Козак О. Ігри, вправи і казки для розвитку моторики / Ольга Козак // Палітра педагога. – 2011. – № 6. – С. 18–21.
54. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / О. Л. Кононко – Київ : Освіта. – 1998. – 255 с.
55. Костюк О. В. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи / О. В. Костюк // Педагогічний пошук. – 2014. – №3 (83). – С. 20–25.

- 56.Котляренко С. М. Ознайомлення з різнокольоровим світом / С. М. Котляренко // Дошкільний навч. закл. – 2012. – № 7. – С. 7–47.
- 57.Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія: у 2 ч. Ч. 1. Концепції, проектування, технології створення / К. Л. Крутій. – Запоріжжя : ЛПС, 2009. – 320 с.
- 58.Крутій К. Сторітелінг: мистецтво розповідання, або Як зацікавити й мотивувати дітей / К. Крутій, Л. Зданевич // Дошкільне виховання. – 2017. – № 7. – С. 2-6.
- 59.Кузьменко В. У. Провідні методологічні підходи проблеми виявлення обдарованості дитини дошкільного віку [Текст] / В. У. Кузьменко // Обдарована дитина: наук.-практ. освітньо-популярний журнал. – 2009. – № 9. – С. 11–16.
- 60.Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років : [монограф.] / Віра Ульянівна Кузьменко. – Київ : НПУ, 2005. – 354 с.
- 61.Кулачківська С. Є. Я – дошкільник (вікові та індивідуальні аспекти психічного розвитку) / С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір. – Київ : Норапрінт, 1996. – 108 с.
- 62.Ладивір С. Тонкощі формування пізнавального розвитку дошкільника / Світлана Ладивір // Практичний психолог. Дит. садок. – 2013. – № 11. – С. 25–31.
- 63.Лазарович Н. Розвиток обдарованості у пошуково-дослідницькій діяльності дошкільників / Н. Лазарович // Освітній простір України. – 2014. – Вип. 2. – С. 151-154. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/opu_2014_2_23.pdf
- 64.Лейник Н. Стимулювання розвитку пізнавальної активності дітей / Надія Лейник // Психолог дошкілля. – 2011. – № 4. – С. 28–32.
- 65.Леонтьев А. Н. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста / А. Н. Леонтьев, А. В. Запорожец. – М. : Международный образовательный и психологический колледж, 1995. – 144 с.

- 66.Лисенко Н.В. Педагогіка українського дошкільця: У 3-х частинах – Ч 2: Навч.посіб. / Н. В. Лисенко, Н. Р. Кирста. – Київ : Видавничий Дім «Слово», 2010. – 360 с.
- 67.Лобода С. Сенсорні дидактичні ігри / Світлана Лобода // Дошкільнє виховання. – 2007. – № 10. – С. 28–29.
- 68.Лохвицька Л. Методика формування пізнавальних інтересів старших дошкільників у процесі ознайомлення з об'єктами живої природи (на матеріалах спадщини В. Сухомлинського) / Л. Лохвицька, О. Мороз // Гуманіт. вісн. ДВНЗ «Переяслав-Хмельниц. держ. пед. ун-т ім. Г. Сковороди»: наук.-теор. зб. – 2010. – Вип. 19. – С. 134–137.
- 69.Ляшенко Л. Чарівна скриня : сюжетно-ігрова розвага для дітей дошкільного віку / Людмила Ляшенко // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2014. – № 6. – С. 62–65.
- 70.Марусинець М. Умови формування пізнавальної активності дітей 5–6 років / Мар'яна Марусинець // Наук. часоп. НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 5, Педагогічні науки: реалії та перспективи : [зб. наук. пр.] / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2007. – Вип. 8 : Вища дошкільна освіта в Україні: становлення, розвиток, сучасний стан і перспективи (до 100-річчя заснування Фребелівського жіночого інституту) : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 берез. – С. 209–212.
- 71.Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія / [укладач Н. М. Горопаха.]. – Київ: Видавничий Дім «Слово», 2012. – 432 с.
- 72.Навчально-дослідницька діяльність дітей: досвід організації, дидактичні напрацювання, особливості формування навчально-дослідницьких умінь : матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (Кіровоград, 9-10 квітня 2014 р.). – Київ – Черкаси – Кіровоград, 2014. – 218 с.
- 73.Невгамовні чомучки. Психологічні особливості дітей дошкільного віку. 4–5 роки життя / авт.-уклад. О. С. Нуреева, З. І. Шейнфельд.; худ.-оформ.

- М. В. Журавльова. – Харків : Вид. група «Основа»: «Тріада+», 2008. – 253.
74. Ніколаєнко С. О. Організація дослідницько-пошукової діяльності з дошкільниками / С. О. Ніколаєнко. – Київ : [б. в.], 2006. – 234 с.
75. Олійник О. О. Роль пізнавальної активності мислення у формуванні самооцінки старших дошкільників / О. О. Олійник // Наука і освіта. – 2009. – № 8. – С. 217–219.
76. Павелків Р. В. Вікова психологія : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Р. В. Павелків. – Київ : Кондор, 2011. – 468 с.
77. Павелкін Р. В. Дитяча психологія : навч. посіб. / Роман Павелків, Олена Цигипало. – Київ : «Академвидав», 2015. – 400 с.
78. Пастушенко Н. Б. Розвиток пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку засобами пошуково-дослідницької діяльності / Н. Б. Пастушенко, З. О. Суддя // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 5. – С. 129-133. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nzspp_2012_5_27.pdf
79. Патерук Г. Г. Формування творчої активності дошкільників засобами ігрових технологій / Г. Г. Патерук // Таврійський вісн. освіти. – 2013. – №3. – С. 83–89.
80. Пізнавальний потенціал дошкільника. Вивчення та розвиток : [метод. матеріали для працівників дошкільних навч. закл. і батьків] / Т. Г. Шах, М. І. Лукашук, Л. В. Шпирковська, О. В. Чегус // Практ. психологія та соц. робота. – 2008. – № 1. – С. 42–52 ; № 2. – С. 27–29.
81. Піроженко Т. Допомогти дитині пізнавати навколишній світ і себе в ньому / Тамара Піроженко, Марина Машовець, Олена Коваленко // Дит. садок. – 2012. – Верес. (число 34/35). – С. 41–44.

82. Піроженко Т. О. Особистість дошкільника: перспективи розвитку : [навч.-метод. посіб.] / Тамара Олександрівна Піроженко. – Тернопіль : Мандрівець, 2010. – 136 с.
83. Плахотников С. П. Що робити з дитячими питаннями? / С. П. Плахотников // Дитячий садок. – № 9 (441) березень, 2008. – С. 2–4.
84. Поддьяков А. Н. Исследовательское поведение: стратегии познания, помощь, противодействие, конфликт / А. Н. Поддьяков. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – 189 с.
85. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : [навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл.] / Тамара Іллівна Поніманська. – Київ : Академвидав, 2004. – 456 с. (Серія «Альма-матер».)
86. Приходько Ю. О. Генезис провідних ставлень дитини дошкільного віку як основа її особистісного розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Ю. О. Приходько; Український держ. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 1997. – 45 с.
87. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня» / О. В. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко [та ін.] – Тернопіль : Мандрівець, 2012. – 264 с.
88. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дошкільника : колективна монографія / Т. Кочубей, В. Кузь, Л. Іщенко [та ін.]; за заг. ред. В. Кузя. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2017. – 212 с.
89. Путіліна А. Сенсорна кімната як багатомодульний простір корекційно-розвивального впливу на дітей / Альона Путіліна, Світлана Постнікова // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2013. – № 12. – С. 33–38.
90. Рензулли Дж. С. Модель обогашеного школьного обучения: практическая программа стимулирования одаренных детей / Дж. С. Рензулли, С. М. Рис // Современные концепции одаренности и творчества. – М. : Академия, 1997. – 238 с.

91. Розвиток особистості дитини дошкільного віку у різних видах діяльності : монографія / А. М. Богуш, Н. Г. Грама, Н. І. Лучан та ін. – Одеса : Видавець В. В. Букаєв, 2013. – 236 с.
92. Рома О. Конструктори LEGO Education як засіб формування пізнавальної сфери дітей дошкільного віку / Оксана Рома // Вихователь-методист дошкільного закл. – 2013. – № 2. – С. 10–17.
93. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С. Ф. Русова. – Львів–Краків–Париж: Просвіта, 1993. – С. 127.
94. Савенков О. Пробудити дослідника в дитині / О. Савенков // Дошкільне виховання. – 2013. – № 2 – С. 2–7.
95. Савчин М. В. Вікова психологія: навч. посіб. / М. В. Савчин, Л. П. Василенко. – Київ : Академвидав, 2011. – 368 с.
96. Садова Т. А. Проблема розвитку пізнавальної активності старших дошкільників у педагогічній спадщині В. Сухомлинського / Т. А. Садова // Наука і освіта. – 2008. – № 6. – С. 145–149.
97. Саяпіна С.А. Психолого-педагогічні дослідження математичної обдарованості дітей старшого дошкільного віку / С. А. Саяпіна // Освіта та розвиток обдарованості особистості, 2012. – № 3-4. – С. 70–73.
98. Сидоренко О. Організована пізнавальна діяльність: старший дошкільний вік / Ольга Сидоренко // Дит. садок. Фантазії вихователя.– 2013. – Лип. (число 28). – Вип. 7. – С. 30–34.
99. Сірополко С. О. Завдання нової школи // Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина ХІХ–ХХ ст.) : [хрестоматія / упоряд. : Л. Д. Березівська та ін. [/ Сірополко С. О. – Київ : Наук. світ, 2003. – С. 140–175.
100. Смольникова Г. Нові відкриття – щодня! / Г. Смольникова // Дошкільне виховання. – 2013. – № 3. – С. 6.

101. Сократівський діалог [Електронний ресурс] // Україномовна енциклопедія. – Режим доступу: <http://enc.com.ua/psixoterapevtichna-enciklopediya/snov-supr/111856-sokrativskijdialog.html>
102. Сухомлинський В. О. Сердце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – Київ : Радянська школа, 1972. – 243 с.
103. Струннікова Д. І. Ознайомлення з навколишньою дійсністю як умова розвитку особистості дошкільника / Д. І. Струннікова // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. – Збірник наукових праць. – Київ, 2002. – Кн.1. – С. 206–211.
104. Тесленко В. В. Організація процесу розвитку обдарованих дітей у регіональній педагогічній системі / В. В. Тесленко // Освіта та розвиток обдарованості особистості, 2012. – № 3–4. – С. 33–39.
105. Глумачний словник сучасної української мови: Близько 50 000 сл. / Уклад. І. М. Забіяка. – Київ : Арій, 2007. – 512 с.
106. Шелестова Л. Формування цілісної картини світу в старших дошкільнят / Л. Шелестова // Дошкільнє виховання. – 2010. – № 3. – С. 5–7.
107. Шумей Т. Маленькі дослідники / Т. Шумей // Палітра педагога. – 2008. – № 2–6.
108. Шумей Л.Т. Маленькі дослідники. Організація пошуково-дослідницької діяльності дітей / Л.Т Шумей, Т.В. Сергеева, // Палітра педагога, 2008. –№ 5. – С. 15–18.

ДОДАТКИ

Досліди із використанням води

Дослід «Паперові лілії»

Мета: Розширити та закріпити знання про властивості паперу. Розвивати бажання дізнатись щось нове про природу.

Обладнання: Миска з водою, паперові квіти, жителі водойм.

Хід досліду: Вирізати з кольорового паперу квіти з довгими пелюстками. За допомогою олівця закрутіть пелюстки до центру. А тепер опустіть квіти на воду. Буквально на ваших очах пелюстки квітів починають розквітати.

Запитання: що допомогло квітам розпуститися? Це сталося завдяки чому?

Орієнтовані відповіді дітей: папір намокнув, став важким, пелюстки і розкрилися.

Дослід «Які різні рибки»

Мета: розширити знання дітей про жителів водойм. Закріплювати вміння розрізняти матеріали за властивістю тоне / не тоне. Вчити робити висновки шляхом власного досвіду. Виховувати вміння працювати в колективі.

Обладнання: миска з водою, рибки пластмасові, рибка металева, рибка паперова, мушлі, камінчики.

Хід досліду: беремо рибки і опускаємо в наш ставок.

Запитання: що ми бачимо: деякі рибки тонуть, а деякі залишаються плавати на поверхні. Чому так сталося.

Орієнтовані відповіді дітей: Рибки виготовлені з різного матеріалу. А властивість тонути мають не всі матеріали.

Дослід «Хитрий лід»

Мета: продемонструвати перетворення води в різні стани: з твердого у рідину і навпаки.

Матеріал: прозора склянка, лід.

Хід досліду: Вихователь напередодні кладе у лоточок для льоду який-небудь невеликий предмет (карамелька, маленька іграшка, горіх тощо), заливає водою і заморожує.

Під час досліду дітям показується шматочок льоду. Розглянувши його, діти можуть припустити – що це і що може стати із ним, коли його розморозити. Після того, шматочок льоду кладуть у склянку із чистою водою і спостерігають, що із ним трапиться.

Висновок: у холоді вода перетворюється на лід, а у теплі знову стає водою. Лід, сніг – це різні стани води.

Дослід «Загадкові сліди»

Мета: Розширити знання дітей про властивості піску і води.
Обладнання: Ємкості з сухим та мокрим піском, іграшка каченя (чи будь-яка інша тваринка).

Хід досліду: у одній ємкості сухий пісок, у другій – мокрий. Пересипте пісок сухий, потім мокрий.

У два лотки насипають пісок. Вчитель пропонує учасникам за допомогою пальців рук залишити сліди, спочатку на мокрому, потім на сухому піску.

Запитання: що ми бачимо? Що відбувається?

Висновок: На сухому піску не видно слідів, а на мокрому дуже гарно видно. Отже, якщо додати воду у пісок, він стає мокрим, із сухого піску не виходить нічого зліпити, він розсипається, а мокрий навпаки – гарно ліпиться.

Досліди із використанням магніту

Дослід «Незвичайні квіти»

Мета: ознайомити малят із властивостями магніту.

Обладнання: бджілки-магніти, квіти з різних матеріалів (із додаванням металу, паперові, пластмасові, пластилінові, скляні, глиняні та ін.), квіткова поляна.

Хід досліду: дітям пропонується взяти бджілки в руки і спробувати зібрати пилок, сідаючи на квіти.

Запитання: що ми бачимо? Що відбувається?

Орієнтовні відповіді: до одних квітів бджілки не прилипають, а до інших прилипають. Чому?

Висновок: Бджілки-магніти прилипають до металевої квітки, а до інших матеріалів – ні.

Дослід «Ключ із бочки»

Мета: ознайомити школярів із властивостями магніту.

Обладнання: ключики із різних матеріалів (метал, папір, пластмаса, нитки, глина, силікон тощо), магніт, бочка, скринька із скарбом.

Хід досліду: дітям дається бочка із різними ключами, потрібно знайти один, яким би можна було відмикнути скриньку, щоб отримати скарб. Але руки у нас зав'язані і перебрати всі ключики ми не можемо.

Запитання: як нам вийти із ситуації, що може стати у пригоді.

Орієнтовні відповіді: нам може стати у пригоді магніт. Чому?

Висновок: ключ із металу легко можна витягти із бочки магнітом і відкрити скриньку із скарбом.

**Перспективний план взаємодії з батьками щодо використання геокешингу
для розвитку дослідницьких умінь дітей молодшого шкільного віку**

Форми роботи	Завдання	Терміни
Бесіда: «Правила роботи при організації та проведенні дослідницької діяльності з дітьми молодшого шкільного віку. Спільне створення і обладнання куточка «Юний дослідник».	Дати уявлення про те, що дослідницька діяльність пронизує всі сфери побуту молодших школярів. «Чого не можна і що потрібно робити для підтримки пізнавального інтересу дітей»	Вересень
Анкетування батьків «Дитяче експериментування в сім'ї». Фотовиставка «Юні слідопити».	Розповісти батькам про те, що експериментування, як і гра, є провідним видом діяльності школярів. Виявити ставлення батьків до пошуково-дослідницької активності дітей. «Організація дитячого експериментування в домашніх умовах»	Жовтень
Бесіда: «Як організувати ігри з водою».	Дати знання про те як організувати предметно-розвиваюче середовище для проведення ігор із водою.	Листопад
Бесіда: «Значення пошуково - дослідницької діяльності для психічного розвитку дитини». Спільне створення картотек дослідів.	Розширювати знання батьків про значення експериментування в розвитку дітей молодшого шкільного віку. Формувати уявлення про правильну організацію експериментування з дитиною-школярем. «Ми – дослідники», «Вчимо дитину бути допитливою»	Грудень
Листівки для батьків «Правила безпеки із «гарячими» предметами»	Запропонувати практичні рекомендації, щодо організації експериментів із «гарячими» предметами – свічка, обігрівач, плита та ін.	Січень

Виявити ставлення батьків до пошуково - дослідницької активності дітей. «Порівняння каменів із іншими матеріалами».	Практикум: «Цікаві досліди та експерименти для розумних тат і цікавих дітей».	Лютий
Пам'ятка «Чого не можна і що потрібно робити для підтримки інтересу дітей до пізнавального експериментування »	Ознайомити з необхідними правилами безпеки при організації і проведенні експериментів та ігор вдома.	Березень
Консультація «Граючи пізнаємо». Екологічна акція «Ми у нашому саду посадили деревце».	Надати батькам педагогічну інформацію з даної теми.	Квітень
Експериментальна робота щодо ознайомлення з навколишнім світом. Екскурсія в сосновий бір.	Провести консультування батьків, що потрібно спостерігати під час екскурсії.	Травень

ПАМ'ЯТКА ДЛЯ БАТЬКІВ

Що потрібно робити і чого не слід для підтримки інтересу дітей молодшого шкільного віку до пізнавальному експериментуванню

1. Заохочуйте цікавість дитини, яка породжує потребу в нових враженнях, допитливість, яка породжує потребу в новому дослідженні.
2. Надавайте можливість дитині діяти з різними предметами і матеріалами, заохочуйте експериментування з ними, формуючи в дітей мотив, пов'язаний із внутрішніми бажаннями дізнатися нове, тому що це цікаво і приємно, допомагайте їй у цьому своєю участю.
3. Якщо у вас виникає необхідність щось заборонити, то обов'язково поясніть, чому ви це забороняєте і допоможіть визначити, що можна або як можна.
4. Із раннього віку спонукайте дитину доводити почату справу до кінця, емоційно оцінюйте її вольові зусилля і активність. Ваша позитивна оцінка для неї – найважливіша за все.
5. Виявляючи зацікавленість до діяльності дитини, розмовляйте з нею про її наміри, цілі (це навчить її цілепокладанню), про те, як домогтися бажаного результату (це допоможе усвідомити процес діяльності).
6. Обов'язково розпитуйте дитину про результати діяльності, про те, як вона їх досягла (рефлексія допоможе формулювати висновки, розмірковуючи і аргументуючи).
7. Не нехуйте бажаннями дитини, навіть якщо вони вам здаються імпульсивними. Адже в основі цих бажань може бути найважливіша якість дослідницьких умінь – допитливість.
8. Не відмовляйтеся від спільних дій із дитиною, ігор тощо. Дитина дуже повільно розвивається в обстановці байдужості до своїх інтересів дорослих.

9. Пам'ятайте! Заборони без пояснень сковують активність і самостійність дитини.

10. Дуже обережно вказуйте на помилки і недоліки діяльності дитини. Усвідомлення своєї «неуспішності» приводить до втрати будь-якого інтересу до цього виду діяльності.

І на останок,

імпульсивна поведінка молодшого школяра в поєднанні з пізнавальною активністю, а також невміння передбачити наслідки своїх дій часто призводять до вчинків, які ми, дорослі, вважаємо порушенням правил чи недотриманням вимог.

Шановні батьки,

якщо вчинок супроводжується позитивними емоціями дитини, ініціативністю і винахідливістю, і при цьому не має на меті зашкодити комусь, то це не провина, а витівка.

Будь ласка, будьте уважні до своїх дітей!